

OPETUS- JA
KULTTUURIMINISTERIÖ

Kulttuuriperintö voimavarana kestävälle tulevaisuudelle ja hyvälle elämälle

Ehdotus kulttuuriperintöstrategiaksi 2022–2030

Kulttuuriperintö voimavarana kestävälle tulevaisuudelle ja hyvälle elämälle

Ehdotus kulttuuriperintöstrategiaksi
2022–2030

Mirva Mattila (toim.)

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

KULTTUURIPERINTÖ
KULTURARV
2030

Opetus- ja kulttuuriministeriö

CC BY-SA 4.0

ISBN pdf: 978-952-263-795-6

ISSN pdf: 1799-0351

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2022

Kulttuuriperintö voimavarana kestävälle tulevaisuudelle ja hyvälle elämälle

Ehdotus kulttuuriperintöstrategiaksi 2022–2030

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:17		Teema	Kulttuuri
Julkaisija	Opetus- ja kulttuuriministeriö		
Toimittaja/t	Mirva Mattila		
Yhteisötekijä	Kulttuuriperintöstrategian ohjausryhmä ja työryhmä		
Kieli	suomi	Sivumäärä	65

Tiivistelmä

Kulttuuriperintöstrategian lähtökohtana on monimuotoisen aineellisen, aineettoman ja digitaalisen kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristöjen vaaliminen, kehittäminen ja hyödyntäminen koko yhteiskunnan voimavarana. Tavoitteena on, että kulttuuriperintöä arvostetaan ja sen suojelu ja vaaliminen on kaikkien yhteinen tehtävä.

Strategian keskeiset arvot ovat kestävyys, moninaisuus ja yhdenvertaisuus sekä vastuu kulttuuriperinnön säilyttämisestä ja suojelusta tuleville sukupolville.

Visiona vuodelle 2030 on, että kulttuuriperinnön merkitys yhteiskunnan voimavarana on vahvistunut ja sen seurauksena ihmisten elämänlaatu parantunut: kulttuuriperintö toimii siltana ihmisten välillä ja tarjoaa ratkaisuja kestävä tulevaisuuden rakentamiselle.

Strategiassa on neljä tavoitelukua, joissa painottuvat ihmisten ja yhteisöjen omistajuus, vastuu ja osallistumismahdollisuudet kulttuuriperinnöstä, kulttuuriperintö osana ekologista kestävyttä, osaamisen ja oppimisen tukeminen ja vahvistaminen sekä kulttuuriperinnön taloudellisen potentiaalin kestävä hyödyntäminen. Tavoitteissa on huomioitu läpäisevästi tieto ja taidot, digitaalisuus, alueellisuus, paikallisuus sekä kansainvälisyys.

Strategian tavoitteena on toimia Euroopan neuvoston ns. Faron sopimuksen toimeenpanon välineenä, ja osaltaan edistää YK:n kestävä kehityksen toimintaohjelma Agenda 2030:n tavoitteiden saavuttamista.

Asiasanat	kulttuuriperintö, museot, kirjastot, arkistot, kulttuuriympäristö		
ISBN PDF	978-952-263-795-6	ISSN PDF	1799-0351
Julkaisun osoite	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-795-6		

Kulturarvet som en resurs för en hållbar framtid och ett gott liv Förslag till kulturarvsstrategi 2022–2030

Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2022:17**Tema**

Kultur

Utgivare Undervisnings- och kulturministeriet**Redigerare** Mirva Mattila**Utarbetad av** Styrgruppen och arbetsgruppen för kulturarvsstrategin**Språk** finska**Sidantal**65

Referat

Utgångspunkten för kulturarvsstrategin är att värna om, utveckla och utnyttja det mångfaldiga materiella, immateriella och digitala kulturarvet och kulturmiljöerna som en resurs för hela samhället. Målet är att kulturarvet värderas, och att dess skyddande och bevarande är allas vårt gemensamma ansvar.

De centrala värdena i strategin är hållbarhet, mångfald och jämlikhet samt ansvaret för att bevara och skydda kulturarvet för framtida generationer.

Visionen fram till 2030 är att kulturarvet har blivit en starkare resurs i samhället och att människors livskvalitet till följd av detta har ökat: kulturarvet fungerar som en bro mellan människor och erbjuder lösningar för byggandet av en hållbar framtid.

Strategin innehåller fyra målområden som betonar människornas och samhällenas engagemang, ansvar och möjligheter att delta i kulturarvet, kulturarvet som en del av den ekologiska hållbarheten, stödjandet och stärkandet av kompetenser och lärande samt ett hållbart utnyttjande av kulturarvets ekonomiska potential. I målen har man genomgående beaktat kunskaper, färdigheter och digitalisering samt regionala, lokala och internationella faktorer.

Strategin syftar till att fungera som ett verktyg för genomförandet av Europarådets så kallade Farokonvention och att främja uppnåendet av målen i FN:s Agenda 2030 för hållbar utveckling.

Nyckelord kulturarv, museer, bibliotek, arkiv, kulturmiljö**ISBN PDF** 978-952-263-795-6**ISSN PDF**

1799-0351

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-795-6>

Cultural Heritage as a Resource for a Sustainable Future and Good Life Proposal for the Cultural Heritage Strategy 2022–2030

Publications of the Ministry of Education and Culture, Finland 2022:17**Subject**

Culture

Publisher

Ministry of Education and Culture

Editor(s)

Mirva Mattila

Group author

Steering group and working group for the Cultural Heritage Strategy

Language

Finnish

Pages65

Abstract

The premise of the Cultural Heritage Strategy is the preservation, development and utilisation of a diverse tangible, intangible and digital cultural heritage and cultural environments as a resource for the whole society. The aim is that cultural heritage is highly valued and that protecting and fostering it is a collective responsibility shared by everyone.

The key values of the Strategy are sustainability, diversity and equality, as well as responsibility for preserving and protecting cultural heritage for future generations.

The vision for 2030 is that the role of cultural heritage as a resource for society has become even stronger, and this has improved the quality of people's lives: cultural heritage serves as a bridge between people and offers solutions for building a sustainable future.

The Strategy contains four target themes that focus on the ownership of people and communities, responsibility and opportunities to participate in cultural heritage, cultural heritage as part of ecological sustainability, supporting and strengthening competence and learning, and sustainable utilisation of the economic potential of cultural heritage. Knowledge and skills, digitalisation and regional, local and international perspectives have been taken into account as cross-cutting themes.

The Strategy will serve as a tool for the implementation of the Faro Convention of the Council of Europe and contribute to the achievement of the goals of the UN 2030 Agenda for Sustainable Development.

Keywords

cultural heritage, museums, libraries, archives, cultural environment

ISBN PDF

978-952-263-795-6

ISSN PDF

1799-0351

URN address<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-795-6>

Sisältö

Esipuhe	7
1 Visio 2030	10
2 Kulttuuriperintöstrategian lähtökohdat	11
2.1 Kulttuuriperinnön määritelmä	12
3 Monimuotoinen kulttuuriperintömme	14
3.1 Kulttuuriperinnön toimijakenttä	17
3.2 Kulttuuriperintöön liittyvä keskeinen lainsäädäntö, strategiat ja kansainväliset sopimukset	19
4 Toimintaympäristön muutossuunnat	21
4.1 Kulttuuriperintö osana kestävää yhteiskuntaa	21
4.2 Kulttuuriperintö ilmastonmuutoksessa	22
4.3 Kulttuuriperintö yllirajaisessa toimintaympäristössä	23
4.4 Kulttuurinen osaaminen ja kulttuuriperintötieto vahvistavat yksilöä ja yhteiskuntaa ..	24
4.5 Kulttuuriperintö kestävä kasvun aikakaudella.....	24
4.6 Julkisen hallinnon muutokset heijastuvat kulttuuriperintöpolitiikkaan	25
5 Strategian tavoitteet ja toimenpidelinjaukset	26
5.1 Kulttuuriperintö omana ja yhteisenä	26
5.2 Kulttuuriperintö, luonto ja ilmastonmuutos – kestäviä ratkaisuja	31
5.3 Kulttuuriperintö, oppiminen, osaaminen ja tutkimus	37
5.4 Kulttuuriperintö ja talous – kestävästi ja luovasti	42
6 Strategian yhteiskunnalliset ja taloudelliset vaikutukset	48
6.1 Yhteiskunnalliset vaikutukset.....	48
6.2 Taloudelliset vaikutukset	48
7 Strategian jatkovalmistelu, seuranta ja arviointi	50
Liitteet	50
Liite 1. Kooste tavoitteista ja toimenpidelinjauksista	51
Liite 2. Luettelo kulttuuriperintöä koskevasta keskeisestä lainsäädännöstä	55
Liite 3. Luettelo Euroopan neuvoston ja YK:n keskeisistä kulttuuriperintösopimuksista ja -toimista	57
Liite 4. Euroopan unionin kulttuuriperintöä koskevia asiakirjoja	60
Liite 5. Pohjoismaiden kulttuuriministerien julkilausumia.....	61
Liite 6. Kulttuuriperintöä koskevat strategiset linjaukset	62
Liite 7. Eurooppalainen, pohjoismainen ja kansainvälinen kulttuuriperintöpolitiikka....	63

ESIPUHE

Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti 12.3.2021 ohjausryhmän ja työryhmän, joiden tehtävänä oli laatia ehdotus kulttuuriperintöstrategiaksi. Ohjausryhmän tehtävänä oli vastata kulttuuriperintöstrategian laatimisesta, tehdä linjaukset strategian keskeisistä periaatteista ja asiakokonaisuuksista sekä ohjata työryhmän valmistelutyötä. Työryhmän tehtävänä oli valmistella strategiaehdotus ohjausryhmän hyväksyttäväksi, vastata hankkeen viestinnästä sekä vastata sidosryhmäyhteistyön toteuttamisesta ja koordinoinnista.

Kulttuuriperintöstrategian laatiminen sisältyy pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaan (2019). Tarkoituksena on, että valtioneuvosto tekisi laadittavan ehdotuksen pohjalta periaatepäätöksen vuoteen 2030 ulottuvaksi kulttuuriperintöstrategiaksi. Strategian laatiminen toteuttaa myös Euroopan komission 2018 hyväksymää Eurooppalaista kulttuuriagenda (European agenda for culture), jossa jäsenmaita kehoitetaan laatimaan omia kansallisia strategioitaan kulttuuriperinnön saralla. Kulttuuriperintöstrategiaa laadittaessa on myös hyödynnetty vuonna 2020 päättyneen kulttuuriympäristöstrategian tuloksia.

Opetus- ja kulttuuriministeriö tilasi strategian laatimisen tueksi taustaselvityksen, jonka laati dosentti Pauliina Latvala-Harvilahti. Taustaselvitys valmistui 31.3.2021.

Ohjausryhmän puheenjohtajana toimi ylijohtaja Riitta Kaivosoja opetus- ja kulttuuriministeriöstä ja varapuheenjohtajana pääjohtaja Tiina Merisalo Museovirastosta. Ohjausryhmän jäseniä olivat ylikirjastonhoitaja Cecilia af Forselles Kansalliskirjastosta, johtaja Erja Heikkinen opetus- ja kulttuuriministeriöstä, luontopalvelujohtaja Henrik Jansson Metsähallituksesta, erityisasiantuntija Jaakko Jekunen 3.11. asti, jonka jälkeen opetusneuvos Mikko Hartikainen Opetushallituksesta, johtaja Jarmo Joutsensaari Väylävirastosta, johtaja Ilari Kurri Suomenlinnan hoitokunnasta, apulaisjohtaja Mikko Kuutti Kansallisesta audiovisuaalisesta instituutista, kehitysjohtaja Leena Lahdenvesi-Korhonen Maa- ja kotitalousnaisten Keskuksesta, johtava asiantuntija Vesa-Matti Lahti Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitrasta, pääsihteeri Kimmo Levä 3.11. asti, jonka jälkeen koulutus- ja kehittämisjohtaja Leena Tokila Suomen museoliitosta, arkistonjohtaja Kristina Linnovaara Svenska litteratursällskapet i Finlandista, professori Maria Lähteenmäki Itä-Suomen yliopistosta, toiminnanjohtaja Hanna Lämsä Suomen kulttuuriperintökasvatuksen seurasta, kulttuuri-matkailun asiantuntija, Järvi-Suomen suuralueen aluepäällikkö Susanna Markkola Business Finland / Visit Finlandista, neuvotteleva virkamies Mikko Martikainen työ- ja elinkeinoministeriöstä, ympäristöneuvos Tuija Mikkonen ympäristöministeriöstä, pääjohtaja Jussi

Nuorteva Kansallisarkistosta, yksikönjohtaja Markku Oinonen Luonnontieteellinen keskus-museo LUOMUS:sta, kokoelmahallintaosaston johtaja Riitta Ojanperä Kansallisgalleriasta, saamelaiskäräjien edustajana kulttuurisihteeri Riitta Orti-Berg ja saamelaiskäräjien nimeämänä varaedustajana puheenjohtaja Tuomas Aslak Juuso, kirjastopalvelujohtaja Jouni Pääkkölä Oulun kaupunginkirjastosta / Yleisten kirjastojen neuvostosta, erityisasiantuntija Johanna Selkee Suomen Kuntaliitosta, maaseutuylitarkastaja Marianne Selkäinaho maa- ja metsätalousministeriöstä, professori Anna Sivula Turun yliopistosta ja hallituksen puheenjohtaja Sampo Suihko Suomen Kotiseutuliitosta.

Työryhmän puheenjohtajana toimi johtaja Minna Karvonen opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Työryhmän jäseniä olivat suunnittelija Hanna Hämäläinen ympäristöministeriöstä, opetusneuvos Anne Luoto-Halvari opetus- ja kulttuuriministeriöstä, kulttuuriasianneuvos Mirva Mattila opetus- ja kulttuuriministeriöstä, kulttuuriasianneuvos Tapani Sainio opetus- ja kulttuuriministeriöstä, osastonjohtaja Ulla Salmela Museovirastosta, kulttuuriasianneuvos Päivi Salonen opetus- ja kulttuuriministeriöstä ja toiminnanjohtaja Riitta Vanhatalo Suomen Kotiseutuliitosta. Työryhmän työhön osallistuivat myös kulttuuriasianneuvos Hanna Koskimies sekä asiantuntija Anna Ylitalo opetus- ja kulttuuriministeriöstä.

Ohjausryhmän ja työryhmän sihteeristössä toimivat asiantuntija Emma Harju opetus- ja kulttuuriministeriöstä (1.1.2022 lähtien), kulttuuriasianneuvos Mirva Mattila opetus- ja kulttuuriministeriöstä, asiantuntija Riikka Mäkinen opetus- ja kulttuuriministeriöstä (31.12.2021 asti) ja erikoisasiantuntija Eeva Teräsvirta Museovirastosta. Teknisenä sihteerinä toimi hallinnollinen avustaja Tarja Kurki opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Sihteeristön työhön osallistuivat myös korkeakouluharjoittelijat Iina Pajuvuo Helsingin yliopistosta ja Maria Karjalainen Oulun yliopistosta.

Ohjausryhmä kokoontui yhteensä 10 kertaa ja työryhmä 20 kertaa. Ohjausryhmälle ja työryhmälle järjestettiin yhteinen skenaariotyöpaja 6.9.2021 vaihtoehtoisiksi tulevaisuuskuviksi Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen Anna Kirveennummen ja Katriina Siivosen johdolla.

Työryhmä järjesti yhteensä viisi webinaaria ja kymmenen työpajaa. Webinaareissa välitettiin tietoa strategiatyön etenemisestä. Webinaarit toteutettiin etäyhteyksin ja osallistujia oli yli tuhat. Työpajoissa työstettiin strategia-aiheita eri teemoista. Osa työpajoista toteutettiin osana muiden toimijoiden järjestämiä tilaisuuksia, esimerkiksi 26.5.2021 Suomen museoliiton järjestämän Museopäivien, 13.8.2021 Oulun kaupungin ja Suomen Kotiseutuliiton järjestämän Valtakunnallisten Kotiseutupäivien, 30.9.2021 Museoviraston järjestämän Kulttuuriympäristöpäivien ja 26.10.2021 Helsingin yliopiston järjestämän Digimuseon seminaarin yhteydessä. Suurin osa tilaisuuksista toteutettiin etäyhteyksin sähköisellä alustalla. Työpajoihin osallistui noin 400 henkilöä. Kulttuuriperintöstrategiatyön etenemisestä viestittiin lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriön verkkosivuilla sekä Twitterissä.

Työryhmä laati työpajapohjan yhteisöjen käyttöön. Kulttuuriperinnön keskustelukompassi ja Kulttuuriperinnön keskustelukompassi lapsille ja nuorille olivat käytössä 16.6.–15.10.2021. Vastauksia strategian laatimisen tueksi saatiin 36. Osallistujina oli museoita, perinnejärjestöjä, kaupungeja, yliopisto-opiskelijoita ja koulu- ja nuorisoryhmiä yhdestä maakunnasta.

Webinaarien ja työpajojen järjestelyihin ja sisältöjen suunnitteluun on osallistunut useita muitakin asiantuntijoita. Ohjausryhmä ja työryhmä kiittävät kaikkia työhön osallistuneita.

Saatuaan työnsä päätökseen ohjausryhmä luovuttaa kunnioittaen ehdotuksensa kulttuuriperintöstrategiaksi opetus- ja kulttuuriministeriölle.

Helsingissä 18.5.2022

1 Visio 2030

Kulttuuriperinnön merkitys yhteiskunnan voimavarana on vahvistunut ja sen seurauksena ihmisten elämänlaatu parantunut: kulttuuriperintö toimii siltana ihmisten välillä ja tarjoaa ratkaisuja kestävän tulevaisuuden rakentamiselle.

2 Kulttuuriperintöstrategian lähtökohdat

Kulttuuriperintö liittyy kaikkeen ympärillämme ja se on osa elämäämme. Tämä on myös kulttuuriperintöstrategian laatimisen perusta.

Strategian lähtökohtana on monimuotoisen aineellisen, aineettoman ja digitaalisen kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristöjen vaaliminen, kehittäminen ja hyödyntäminen koko yhteiskunnan voimavarana. Tavoitteena on, että kulttuuriperintöä arvostetaan ja sen suojeleminen on kaikkien yhteinen tehtävä. Kulttuuriperintöön sisältyvät mahdollisuudet tunnustetaan ja niitä hyödynnetään yhteiskunnan eri osa-alueilla ja kestävä tulevaisuuden rakentamisessa. Strategiassa kulttuuriperintöä tarkastellaan yksilöiden ja yhteisöjen kannalta sekä yhteiskunnan eri sektorien, politiikkatason ja yhteiskunnan päätöksenteon kannalta.

Kulttuuriperintöstrategian tärkeimpinä arvoina ovat kestävyys, moninaisuus ja yhdenvertaisuus. Läpäisevänä arvona on myös vastuu kulttuuriperinnön säilyttämisestä ja suojelelusta tuleville sukupolville. Strategian tavoitteena on toimia Euroopan neuvoston Faron sopimuksen toimeenpanon välineenä ja osaltaan edistää Yhdistyneiden kansakuntien kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda 2030:n tavoitteiden saavuttamista.

Euroopan neuvoston puiteyleissopimus kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä, eli niin sanottu Faron sopimus, korostaa kulttuuriperinnön monimuotoisuutta ja merkitystä kestävä taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen voimavarana. Sopimuksen keskeisiin tavoitteisiin kuuluu kulttuuriperinnön, elämänlaadun, identiteetin ja kestävä kehityksen välisen yhteyden vahvistaminen yhteiskunnassa.

Faron sopimus kannustaa arvokeskusteluun kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä ja kehittämisen suunnista. Tavoitteena on laaja kansalaisten osallistuminen. Sopimuksen kantavat periaatteet ovat jokaisen oikeus kulttuuriperintöön, jaettu vastuu omasta ja yhteisestä kulttuuriperinnöstä sekä sen kestävästä käytöstä yhteiskunnallisen kehityksen ja hyvän elämän perustana.

YK:n kestävä kehityksen toimintaohjelma Agenda 2030 pyrkii kestävään kehitykseen niin talouden, ihmisten hyvinvoinnin kuin ympäristönkin kannalta. Agenda 2030 perustuu ekologiseen, taloudelliseen ja sosiaaliseen kestävyyteen, jotka limittyvät tiiviisti yhteen. Jokaiseen kestävyysosa-alueeseen liittyy myös kulttuurinen ulottuvuus. Kulttuuriperintö on

osa kestävän kehityksen kulttuurista ulottuvuutta. Kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamisessa kulttuuriperinnöllä on sekä mahdollistava että tavoitteiden saavuttamista edistävä rooli. Kulttuuriperintötyön keinoin voidaan myös löytää uusia kestäviä ratkaisuja.

Kulttuuriperintöstrategiassa on neljä tavoitelukua, joihin sisältyvät myös toimenpidelinjaukset. Tavoitteissa painottuvat ihmisten ja yhteisöjen omistajuus, vastuu ja osallistumismahdollisuudet kulttuuriperintöön, kulttuuriperintö osana ekologista kestävyttä, osaamisen ja oppimisen tukeminen ja vahvistaminen sekä kulttuuriperinnön taloudellisen potentiaalin kestävä hyödyntäminen. Lisäksi tavoitteissa on otettu läpäisevästi huomioon tieto ja taidot, digitaalisuus, alueellisuus, paikallisuus sekä kansainvälisyys.

Toimintaympäristön kuvaus kokoaa keskeiset yhteiskunnan muutostekijät, joihin strategian tavoitteissa tunnistetaan ratkaisuja kulttuuriperinnön avulla. Tavoitelukujen jälkeen tarkastellaan yhteiskunnallisia ja taloudellisia vaikutuksia sekä strategian toimeenpanoa omissa luvuissaan.

Strategian liitteenä on kattava katsaus taustoittavaa tietoa kulttuuriperinnöstä.

2.1 Kulttuuriperinnön määritelmä

Kulttuuriperintöstrategiassa kulttuuriperinnöstä käytetään seuraavaa määritelmää:

Kulttuuriperintöä syntyy ihmisen toiminnan tuloksena ja vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Se kertoo arvojen, uskomusten, tietojen, taitojen ja perinteiden muutoksesta. Kulttuuriperintö voi olla aineellista, aineetonta tai digitaalista. Kulttuuriperintöä uudistetaan, säilytetään ja siirretään tuleville sukupolville.

Kulttuuriperintö muuttuu ja elää, sillä ihmiset tunnistavat, tuottavat, kuluttavat, muuttavat, hävittävät ja luovat sitä. Kulttuuriperinnön arvo ja sisältö muuttuvat. Vuonna 2022 vakiintuneista kulttuuriperinnön määritelmistä kattavin sisältyy Faron puiteyleissopimukseen.

Kulttuuriperintöä ja sitä koskevaa tietoa tuottavat, käyttävät, hoitavat ja säilyttävät yksityishenkilöt, yhteisöt ja instituutiot, taiteen ja kulttuurin ammattilaiset ja harrastajat, tutkijat, yritykset ja julkinen sektori.

Ihmiset, jotka yhdessä ja julkisesti pyrkivät suojelemaan, säilyttämään ja siirtämään tuleville sukupolville tiettyä kulttuuriperintöä, muodostavat kulttuuriperintöyhteisön.

Yksilöt ja yhteisöt voivat omaksua kulttuuriperintöä ja luopua kulttuuriperinnöstään.

Kulttuuriperinnöllä voi olla myönteisiä, kielteisiä tai ristiriitaisia, henkilökohtaisia tai yhteisesti jaettuja merkityksiä. Kulttuuriperintöä arvottavat paitsi yksilöt ja yhteisöt myös asiantuntijat ja tutkimus, sekä julkinen valta, erityisesti valtio ja kunnat.

Kulttuuriperintö voi olla aineellista, aineetonta tai digitaalista tai se voi liittyä kulttuuri- tai luonnonympäristöön riippumatta siitä, kuka sen omistaa. Lainsäädäntö ja kansainväliset sopimukset luovat pohjaa yhteisesti arvokkaaksi määritellyn kulttuuriperinnön ja -ympäristön suojelulle sekä ohjaavat sen käyttöä. Kulttuuriperintöä ja tietoa siitä tallennetaan muun muassa kirjastoihin, arkistoihin ja museoihin. Kulttuuriperintönä talletetaan ja säilytetään myös tietoa luonnonperinnöstä.

Digitaalinen kulttuuriperintö kattaa sekä digitaaliseen muotoon muutetut aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön esiintymismuodot että alkujaan digitaalisen kulttuuriperinnön ilmentymät ja käytännöt.

Kaikissa ihmisen ympäristöissä muodostuu kulttuuriperintöä. Ympäristöä ja maisemaa, johon ihminen on vaikuttanut esihistoriasta nykypäivään asti, kutsutaan usein kulttuuriympäristöksi. Erilaisista ja eri-ikäisistä maisemista, rakennetuista ympäristöistä ja arkeologisesta perinnöstä muodostuvassa kokonaisuudessa yhdistyvät luonto ja ihmisen toiminta sekä niihin liittyvät tavat, käytännöt, merkitykset ja käsitykset.

3 Monimuotoinen kulttuuriperintömme

Suomi on aina ollut kulttuurisesti ja kielellisesti monimuotoinen yhteiskunta, joka muuttuu jatkuvasti. Eri yhteisöjen kulttuuriperinnöt tuovat yhteiskuntaan rikkautta ja muodostavat siltoja ihmisten ja ryhmien välille. Kielellisten ja kulttuuristen ilmaisumuotojen, tapojen ja taitojen sekä kulttuuriperintökohteiden ja historian omaleimaisuus luonnehtivat kulttuuriperintömme moninaisuutta. Kulttuuriperinnön elävyys, säilyminen ja uudistuminen näkyvät rikkautena alueellisessa ja paikallisessa kulttuurissa.

Tietoisuus yhteiskunnan moninaisuudesta rikastuttaa käsityksiä yhteisestä kulttuuriperinnostämme. Osalla kulttuurisista ja kielellisistä ryhmistä on pidempi historia yhteiskunnassa, osa on tullut näkyväksi aktiivisen toiminnan kautta. Kansainvälinen muuttoliike on lisännyt kulttuurista ja kielellistä moninaisuutta erityisesti kolmen viime vuosikymmenen aikana. Määrittelyvalta itselle merkityksellisestä kulttuuriperinnöstä on yhteisöillä itsellään.

Perustuslain mukaan kaikilla on oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin. Perustuslakiin sisältyy myös kaikkien vastuu kulttuuriperinnöstä. Oikeuksia kulttuuriperintöön ja sen säilymistä edistetään myös muuten kuin lainsäädännön keinoin.

Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jolla on kotiseutualueellaan kieltään ja kulttuuriaan koskeva perustuslain mukainen itsehallinto. Saamelaiskäräjien tärkein tehtävä on toteuttaa kulttuuri-itsehallintoa sekä turvata saamelaisen alkuperäiskansakulttuurin säilyminen ja kehittyminen. Lisäksi kolttsaamelaisilla on oma, erillinen yhteistyöelimensä, kolttien kyläkokous. Saamelaisten lisäksi romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan.

Suomessa puhutaan useita kieliä ja vielä useampia murteita. Perustuslaki tunnistaa Suomen kansalliskielet, jotka ovat suomi ja ruotsi. Ne ovat yhteiskunnan kaikilla aloilla käytettäviä, asemaltaan vahvoja kieliä. Suomessa on instituutioita, joiden tehtävänä on ruotsin kielen ja suomenruotsalaisen kulttuurin edistäminen ja säilyttäminen. Myös ruotsinkielinen yhdistystoiminta on vilkasta.

Kansalliskielten lisäksi perustuslaissa mainitaan alkuperäiskansan saamelaisten kieli, jolla Suomessa tarkoitetaan pohjoissaamea, inarinsaamea ja koltansaamea, sekä romani ja viittomakieli. Lisäksi karjalan kieli on Suomessa kotoperäinen vähemmistökieli. Suurimpia vieraskielisten ryhmiä edustavat puolestaan venäjää, viroa, arabiaa, englantia ja somalia puhuvat ihmiset.

Yhteisesti arvokkaaksi ja ainutlaatuisiksi tunnistettua kulttuuriperintöä ja tietoa siitä on tallennettu Suomessa muun muassa kirjastoihin, arkistoihin ja museoihin. Kulttuuriympäristöön kuuluvia arvokkaita rakennushistoriallisia ja arkeologisia kohteita ja maisemia on suojeltu lainsäädännön nojalla.

- Kansalliskirjastoon on talletettuna vuodesta 1829 lähtien kaikki kotimainen julkaisutuotanto: painotuotteet sekä sittemmin äänitteet ja muut tallenteet sekä digitaaliset julkaisut ja muuta verkkoaineistoa.
- Kansalliskirjasto ottaa vastaan vuosittain noin 100 000 fyysistä ja 64 000 elektronista vapaakappaletta.
- Lisäksi viidellä muulla yliopistokirjastolla on osittainen vapaakappaleoikeus.

- Kansallisarkistolla on Helsingin lisäksi seitsemän toimipaikkaa eri puolella Suomea. Lisäksi Inarissa sijaitsee saamelaisarkisto.
- Analogista arkistoaineistoa on talletettuna yli 220 hyllykilometriä. Analogisten arkistoaineistojen vuosittainen kartunta on noin 5 hyllykilometriä.
- Digitoitua aineistoa on 120 miljoonaa tiedostoa.
- Digitaalisen aineiston verkkokäyttö on 1,8 miljoonaa käyntikertaa vuodessa.
- Suomalaisen kirjallisuuden seura, Svenska Litteratursällskapet i Finland sekä lukuisat muut yksityisarkistot kartuttavat ja ylläpitävät merkittäviä kokoelmia.

- Kansallisen audiovisuaalisen instituutin KAVIn analogisissa kokoelmissa on 23 000 filmiesityskopiota ja 137 000 videotallennetta. Kokoelmissa on 124 000 elokuvaan liittyvää aineistoa, esim. valokuvia, julisteita, käsikirjoituksia sekä esineitä ja laitteita. Digitaalisia esityskopioita on 2 700 ja digitoituja valokuvia 295 000.
- KAVIn radio- ja televisioarkistossa ovat tallennettuina valtakunnalliset radio- ja televisiolähetyskset vuodesta 2009 alkaen sekä edustava otos paikallisista lähetysistä. Omana kokoelmanaan ovat Yleisradion tuottamat televisio-ohjelmat vuosilta 1957–2008. Kokoelma sisältää yli 140 000 tv-ohjelmaa.

- Kansallisia museoita ovat Suomen kansallismuseo, Kansallisgalleria ja Luonnontieteellinen keskusmuseo.
- Muita ammatillisesti toimivia museoita on noin 150 ja ne ylläpitävät 326 yleisölle avoinna olevaa museokohdetta.
- Lisäksi vapaaehtoisvoimin tai sivutoimisesti ylläpidettyjä paikallismuseoita on lähes tuhat.
- Ammatillisiin museoihin on talletettu yli 45 miljoonaa esinettä, taideteosta, luonnontieteellistä näytettä, audiovisuaalista tallennetta ja valokuvaa.
- Kokoelmien vuosittainen kartunta on noin 600 000.
- Ennen koronapandemiaa museoissa vieraili vuosittain yli 7 miljoonaa kävijää.

- Museoviraston ylläpitämässä muinaisjäännösrekisterissä on 35 700 kiinteää muinaisjäännöstä Manner-Suomesta.
- Valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä on yli 1 200.
- Valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita on 186.
- Valtion kiinteistökannassa suojeltuja arvorakennuksia on 600.
- Suomessa sijaitsee seitsemän Unescon maailmanperintökohdetta.
- Unescon ihmiskunnan aineettoman kulttuuriperinnön luettelossa on Suomesta kolme kohdetta.
- Elävän perinnön wikiluettelossa on 213 kohdetta.
- Unescon Maailman muisti -rekisteriin on hyväksytty kolme kohdetta Suomesta.
- Maailman muisti -ohjelman kansallisessa rekisterissä on 17 kohdetta.
- Suomalaisia jäseniä oli vuoden 2021 lopussa kuudessa Euroopan neuvoston kulttuurireittiyhdistyksessä.

- Finna on verkossa saatavilla oleva hakupalvelu, joka kokoaa yhteen noin 400 kirjaston, arkiston ja museon aineistoja ja palveluja. Finnaa ylläpitää Kansalliskirjasto.
- Finnassa on saatavilla 2,5 miljoonaa digitaalista objektia. Finnassa aineistot ovat käytettävissä myös Euroopan digitaalisen kirjaston Europeanan kautta.

3.1 Kulttuuriperinnön toimijakenttä

Kulttuuriperintö on yksilöiden, yhteisöjen, hallinnon eri alojen ja sektoreiden yhteinen asia. Kulttuuriperinnön yhteiskunnallinen merkitys vahvistuu, kun kaikki ymmärtävät sen merkityksen ja sitoutuvat sen vaalimiseen.

Yksilöt ja yhteisöt

Jokaisella meistä on oma, itselle tärkeä kulttuuriperintömme ja osallistumme eri tavoin kulttuuriperinnön tuottamiseen, käyttämiseen, hoitamiseen ja säilyttämiseen.

Kulttuuriperintöyhteisöt muodostuvat arvostuksen ja merkityksellisyyden kokemuksen tiettyihin kulttuuriperinnön piirteisiin jakavista ihmisistä, jotka haluavat toiminnallaan ylläpitää kulttuuriperintöä ja välittää sitä eteenpäin. Ihmiset voivat kuulua useisiin eri kulttuuriperintöyhteisöihin.

Kulttuuriperintö on myös useiden kolmannen sektorin toimijoiden päätehtäviä. Valtakunnallisella tasolla suullista ja aineetonta kulttuuriperintöä tallentavat Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja Svenska litteratursällskapet i Finland. Muita valtionapua saavia arkistoja ovat eri puolueiden sekä elinkeinoelämään, urheiluun ja musiikkiin liittyviä aineistoja säilyttävät arkistot. Suomen Kotiseutuliitto ja Finlands svenska hembygdsförbund edistävät paikallisiin lähtökohtiin perustuvaa, osallisuutta vahvistavaa ja moniarvoista kotiseutu- ja kulttuuriperintötyötä. Muita kulttuuriperintöalalla vaikuttavia toimijoita ovat muun muassa Suomen museoliitto, Suomen kulttuuriperintökasvatuksen seura, Maa- ja kotitalousnaiset ja Maaseudun sivistysliitto.

Myös eri uskonnolliset yhteisöt vaalivat omaa rikasta aineellista ja aineetonta kulttuuriperintöään. Kirkkolaissa ja laissa ortodoksisesta kirkosta on säädetty kirkollisten rakennusten suojelusta ja vaalimisesta osana kulttuuriperintöä. Lisäksi muun muassa monilla yrityksillä on omasta historiastaan säilyneitä kokoelmia, ympäristöjä ja asiakirjoja, joita ne hoitavat.

Julkinen hallinto

Kulttuuriperinnön mahdollisuuksien tunnistamiseksi ja hyödyntämiseksi tarvitaan tietoa ja sen välittämistä sekä kulttuuriperinnön ottamista huomioon päätöksenteossa ja resursoinnissa. Lisäksi tarvitaan jaettavaa vastuuta kulttuuriperinnön säilymisestä, mikä puolestaan edellyttää sektorirajat ylittävää vuoropuhelua.

Osaamisen, kulttuurin ja hyvinvoinnin edistäminen sekä elinvoiman ja elinympäristön kehittäminen ovat kuntien keskeisiä tehtäviä. Kunnat luovat paikallisina viranomaisina edellytyksiä kulttuuritoiminnalle ja kulttuuriperinnön edistämiseksi. Palveluja ja yhteistyötä edistetään muun muassa digitaalisten palvelujen ja toimintatapojen kehittämisellä. Monet palvelut kuten koulut, päiväkodit, kirjastot ja museot ovat edelleen asukkaita lähellä olevia kunnallisia lähipalveluja. Järjestöillä ja säätiöillä on keskeinen rooli kulttuuriperintöalalla mm. kulttuuriperinnön tallentamisen ja välittämisen, kulttuuriperintökasvatuksen, kotiseututyön sekä ammatillisen osaamisen kehittämisen, asiantuntija- ja kansainvälisen yhteistyön sekä harrastustoiminnan edistämisen alueilla.

Opetus- ja kulttuuriministeriö vastaa valtionhallinnossa kulttuuriperintöalaa koskevista linjauksista ja lainsäädännöstä. Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla on useita virastoja ja laitoksia, joiden tehtäviin kuuluvat kulttuuriperintöasiat. Museovirasto vastaa viranomaisena muun muassa kulttuurihistoriallisesti arvokkaan ympäristön, arkeologisen kulttuuriperinnön ja rakennusperinnön sekä kulttuuriomaisuuden suojelusta. Lisäksi Museoviraston tehtävänä on tukea ja kehittää museoalaa valtakunnallisesti. Osana Museovirastoa toimii Suomen kansallismuseo, jonka tehtävänä on vastata kulttuurihistoriallisen kansallisomaisuuden kartuttamisesta, hoidosta ja esittelystä. Kansallisgallerian tehtävänä on muun muassa vastata valtion omistaman Kansallisgallerian kokoelman ylläpidosta ja kartuttamisesta.

Kansallisarkiston tehtävänä on varmistaa kansalliseen kulttuuriperintöön kuuluvien asiakirjojen säilyminen ja saatavuus sekä edistää niiden tutkimuskäyttöä. Kansallisen audiovisuaalisen instituutin tehtäviin kuuluvat muun muassa elokuvien ja televisio- ja radio-ohjelmien säilyttäminen. Suomenlinnan hoitokunta vastaa valtion kiinteistönhaltijavirastona Suomenlinnan maailmanperintökohteesta. Kotimaisten kielten keskus vastaa kielen asiantuntijana suomen ja ruotsin kielen huollosta, sekä koordinoi saamen kielten, viittomakielen ja romanikielen huoltoa.

Opetushallitus päättää toimialaansa kuuluvan koulutuksen opetussuunnitelmien ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteista ja muista määräyksistä, johtaa ammatillisten tutkintojen perusteiden valmistelua ja määrää tutkintorakenteen mukaiset tutkinnon perusteet. Kehittämisykeskus tukee koulutuksen kehittämistä ja kansainvälisyyden edistämistä. Opetushallitus antaa lähtökohdat myös kulttuurisen osaamisen kehittämiseksi ja kulttuuri-identiteetin rakentamiselle koulutuksessa.

Osana Helsingin yliopistoa toimivat Kansalliskirjasto sekä Luonnontieteellinen keskusmuseo. Kansalliskirjasto vastaa muun muassa Suomessa julkaistun tai Suomea koskevan julkaistun kulttuuriperinnön tallentamisesta ja välittämisestä sekä Finna-palvelusta. Luonnontieteellisen keskusmuseon tehtävänä on vastata luonnontieteellisten kansalliskokoelmien säilyttämisestä, kartuttamisesta ja ylläpitämisestä.

Ympäristöministeriön toimiala kattaa yhdyskuntia, rakennettua ympäristöä, asumista, ilmastonmuutoksen hillintää, luonnon monimuotoisuutta ja luonnonvarojen kestäväää käyttöä sekä ympäristönsuojelua koskevat asiat. Ympäristöministeriö vastaa kulttuuriympäristöä, maisemaa ja rakennusperintöä koskevan lainsäädännön valmistelusta. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksille (ELY-keskuksille) kuuluu muun muassa alueiden käyttöön, rakentamisen ohjaukseen, kulttuuriympäristön hoitoon, luonnon monimuotoisuuden suojeluun ja rakennusperinnön hoitoon liittyviä tehtäviä. Suomen ympäristökeskus (SYKE) on ympäristöalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Se hallinnoi muun ohella maisemiin ja rakennettuun ympäristöön liittyvää tietoa.

Maa- ja metsätalousministeriö vastaa muun muassa maaseudun kehittämisestä sekä maa-, metsä- ja puutarhatalouteen, kala-, riista- ja porotalouteen ja maanmittaukseen liittyvistä asioista. Hallinnonalan virastoista ja laitoksista kulttuuriperintöön liittyvät muun muassa Maanmittauslaitos, Luonnonvarakeskus ja Suomen metsäkeskus.

Metsähallitus toimii maa- ja metsätalousministeriön ja ympäristöministeriön ohjauksessa. Ympäristöministeriö tulostuu Metsähallituksen Luontopalveluita, joka hoitaa maamme kansallis- ja luonnonpuistoja, muita suojelukohteita sekä erämaa- ja virkistysalueita. Se vastaa alueiden hoidosta, käytöstä ja yleisöpalveluista sekä useiden uhanalaisten lajien ja luontotyyppien valtakunnallisesta suojelusta ja seurannasta. Julkisilla hallintotehtävillä on myös lakisääteinen velvollisuus vaalia hallinnassaan olevaa kulttuuriomaisuutta.

Myös muiden ministeriöiden hallinnonaloille sisältyy suoraan tai epäsuorasti kulttuuriperintöön liittyviä asioita ja vastuita. Liikenne- ja viestintäministeriön alainen Väylävirasto vastaa valtion tieverkon, rautateiden ja vesiväylien kehittämisestä sekä kunnossapidosta. Se myös hoitaa hallinnassaan olevia kulttuurihistoriallisesti arvokkaita kiinteistökohteita, kulttuuriympäristöjä ja kulttuuriomaisuutta. Valtionvarainministeriö ohjaa liikelaitoksena toimivaa Senaatti-kiinteistöjä, joka Puolustuskiinteistöjen kanssa hallinnoi merkittävää osaa valtion kiinteistövarallisuudesta. Ulkoministeriö vastaa valtion ulkomailta sijaitsevista kiinteistöistä. Sosiaali- ja terveysministeriön sekä työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonaloilla käsitellään kulttuuriperintöön kiinteästi liittyviä asioita, kuten ihmisten hyvinvointia sekä luovien alojen ja matkailun edistämistä.

3.2 Kulttuuriperintöön liittyvä keskeinen lainsäädäntö, strategiat ja kansainväliset sopimukset

Kansallisessa lainsäädännössä kulttuuriperintöä koskevia säännöksiä sisältyy periaatteellisemmalla tasolla Suomen perustuslakiin ja yksityiskohtaisemmalla soveltamisalakohdallisella tasolla muuhun lainsäädäntöön. Useissa laeissa on säädetty erilaisia oikeuksia

ja velvollisuuksia, jotka antavat mahdollisuuksia vaikuttaa kulttuuriperintöä koskeviin asioihin.

Suomen perustuslain mukaan vastuu kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Kulttuuriperintöä koskevaa lainsäädäntöä on viime vuosina päivitetty vastaamaan muuttuvan yhteiskunnan tarpeita. Samalla on tarkasteltu kulttuuriperinnön moninaisuutta. Muun muassa museolaki ja laki kuntien kulttuuritoiminnasta on uudistettu 2010-luvun lopulla. 2020-luvun alussa uudistuksen kohteina ovat maankäyttö- ja rakennuslaki, muinaismuistolaki sekä arkistolainsäädäntö.

Ahvenanmaan itsehallintolain mukaan Ahvenanmaalla on lainsäädäntövalta muun muassa kulttuuriin, koulutukseen, muinaisjäänneksiin ja rakennussuojeluun sekä maankäyttöön liittyvissä asioissa. Saamelaisilla alkuperäiskansana on puolestaan saamelaisten kotiseutualueella omaa kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto siten kuin saamelaiskäräjälaissa ja muissa laeissa säädetään.

2010-luvulta alkaen on laadittu useita kulttuuriperintöön liittyviä strategioita ja ohjelmia. Tähän on vaikuttanut ymmärryksen vahvistuminen kulttuuriperinnön merkityksestä yhteiskunnan voimavarana.

Euroopan unionin Lissabonin perussopimukseen on kirjattu, että Euroopan unioni kunnioittaa kulttuuriensa ja kieltensä rikkautta ja monimuotoisuutta sekä huolehtii alueensa kulttuuriperinnön vaalimisesta ja kehittämisestä. Lainsäädäntövalta kulttuurin ja kulttuuriperintöön liittyvissä asioissa on kuitenkin jäsenmailla. Poikkeuksen muodostavat kulttuuriperinnön maastavientiin liittyvät asiat, jotka liittyvät tavaroiden vapaan liikkuvuuden rajoittamiseen. Euroopan unionilla on lukuisia kulttuuriperintöä koskevia toimia sekä ei-sitovia päätelmiä ja suosituksia.

Euroopan neuvostolla on kuusi kulttuuriperintöä koskevaa yleissopimusta, joiden aiheina ovat arkkitehtuurin suojelu, arkeologinen kulttuuriperintö, maisema, kulttuuriperinnön yhteiskunnallinen merkitys, audiovisuaalinen perintö sekä kulttuuriomaisuuteen kohdistuvat rikokset.

Suomi on saattanut voimaan useimmat Unescon ja Euroopan neuvoston kulttuuriperintöön liittyvistä sopimuksista sekä sitoutunut noudattamaan useita muita kansainvälisiä julistuksia, sopimuksia ja suosituksia. Saamelaisten asemaa alkuperäiskansana määrittelee YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista.

Kuvaus kulttuuriperintöön liittyvästä keskeisestä lainsäädännöstä, kansainvälisistä sopimuksista sekä Euroopan unionin ja Euroopan neuvoston toimista sekä pohjoismaiden kulttuuriperintöpolitiikasta on liitteenä.

4 Toimintaympäristön muutossuunnat

Historiaa, kulttuuria ja kulttuuriperintöä arvostamalla, tutkimalla, ymmärtämällä, tulkitsemalla ja hyödyntämällä voidaan kehittää kaikkia neljää kestävyiden ulottuvuutta (ekologista, sosiaalista, taloudellista ja kulttuurista kestävyttä) vahvistavia toimintamalleja, rakenteita ja ratkaisuja. Muuttuvassa toimintaympäristössä tarvitaan toimia, jotta nämä mahdollisuudet tunnistettaisiin aiempaa paremmin osana laajempia yhteiskunnallisia muutoksia ja jotta kulttuuriperintö säilyisi ja sitä käytettäisiin yhteisenä voimavarana.

4.1 Kulttuuriperintö osana kestävää yhteiskuntaa

Kun siirrytään kohti kestävää yhteiskuntaa, kestävä kehityksen toimet vaikuttavat eri tavoin ihmisten elämään. Siksi on tärkeää pitää kiinni oikeudenmukaisuuden periaatteista.

Kestävässä yhteiskunnassa huolehditaan, että oikeus kulttuuriperintöön toteutuu. Kulttuuriperintö on yksilöiden ja yhteisöjen identiteettien rakentumista tukevan, moninaisuutta arvostavan ja vuorovaikutukseen pohjautuvan yhteiskunnan keskeinen voimavara. Se säilyy käytössä ja muuttuu ajassa.

Kulttuuriperinnön näkökulmasta keskeisiä yhteiskunnan muutossuuntia ovat kielellisen ja kulttuurisen moninaisuuden lisääntyminen, väestön ikääntyminen, maahan- ja maassamuutto. Erilaisten yleisöjen ja käyttäjien tavoittamiseksi tarvitaan yhä paremmin eri väestöryhmien tarpeet huomioon ottavia kulttuuriperintöpalveluita. Alueellinen eriytyminen vaikuttaa kulttuuriperintöön erityisesti kaupunkien ja niiden lähiseutujen sekä harvaan asuttujen alueiden välisinä eroina. Alueellinen eriytyminen yhdistettynä niukkeneviin taloudellisiin resursseihin luo painetta kulttuuriperinnön saavutettavuudesta huolehtimiseen. Eriytymiskehitys vaikuttaa myös kulttuuriympäristöön. Kasvukeskuksissa tiivistyvän rakentamisen ja maankäytön muutokset tulisi kytä sovittamaan yhteen kulttuuriympäristöarvojen kanssa ja turvaamaan ympäristön laadukas kehittäminen. Väestöltään vähenevillä alueilla tulisi puolestaan löytää tyhjenevälle ja vajaakäyttöiselle rakennuskannalle uusia käyttötarkeitoksia. Lisäksi tulisi löytää tapoja ylläpitää ja kehittää maaseudun kulttuurimaisemaa.

Arvojen ja asenteiden vastakkainasetteluun ajautumisen taustalla vaikuttavat osaltaan eriarvoisuus hyvinvoinnissa, varallisuudessa, tuloissa ja osaamisessa. Kulttuuriperinnön näkökulmasta kehitys edellyttää laajasti saavutettavien palveluiden kehittämistä. Kulttuuriperinnön

merkitys yhteenkuuluvuuden tunteen vahvistajana, osallistumisen perustana ja merkityksellisuuden tunteen tuottajana voi lisätä ryhmähenkeä yhteiskunnassa.

Digitalisaatio mahdollistaa uusien liiketoimintamallien sekä parempien ja saavutettavampien palveluiden kehittämisen. Digitaalinen murros on kuitenkin paljon laajempi kuin pelkästään teknologinen tai taloudellinen muutos, sillä se vaikuttaa voimakkaasti elämäntapaamme ja yhteiskunnan rakenteisiin ja muokkaa kulttuuriamme. Uuden sukupolven virtuaaliset ympäristöt ja hajautetut teknologiat kehittyvät nopeasti ja vaikeasti ennakoitavasti. Uusien teknologioiden käyttöönoton kulttuuriperintöalalla tulisi tapahtua siten että ihmisten yhdenvertaisuuteen, digitaaliseen hyvinvointiin ja ratkaisujen eettisyyteen kiinnitetään huomiota.

Kestävä elämäntapa yhden maapallon rajoissa edellyttää kulttuurisia muutoksia ja arvopohjan uudelleenarviointia. Kestävässä elämäntavassa merkityksellisuuden kokemus perustuu muihin arvoihin kuin ylikuluttamiseen. Luonnonvarojen käytön, tuotannon ja kuluttamisen muutoksilla turvataan hyvinvoinnin ja merkityksellisen elämän edellytykset sekä nykyisille että tuleville sukupolville.

4.2 Kulttuuriperintö ilmastonmuutoksessa

Ihmiskunnan suurimpia tulevaisuudenuhkia ovat ilmastonmuutos ja luontokato. Ilmastonmuutoksen hillitseminen ja luontokadon pysäyttäminen edellyttävät entistä vahvempia toimia kansainväliseltä yhteisöltä, valtioilta ja kaikilta yhteiskunnan sektoreilta, myös kulttuuriperintöalalta. Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman mukaisesti Suomen tavoitteena on olla hiilineutraali vuonna 2035 ja hiilinegatiivinen pian sen jälkeen.

Kulttuuriperintö on tulosta ihmisen toiminnasta ja tavoista käyttää luonnonvaroja, ja näin se myös heijastaa ihmisen suhdetta luontoon. Kulttuuriperintöä tutkimalla ja analysoimalla saamme tietoa siitä, miten ihmisen toiminta on vaikuttanut ympäristöön ja myötävaikuttanut ilmastokriisin syntyyn. Toisaalta se kertoo, miten ympäristön kanssa on eri aikoina kyetty elämään myös sopusoinnussa, miten ympäristöä on opittu arvostamaan ja suojelemaan ja miten esimerkiksi materiaaleja on pyritty säilyttämään ja käyttämään mahdollisimman pitkäkestoisesti. Kulttuuriperinnöstä ja siihen sitoutuneesta tiedosta on mahdollista löytää kestäviä malleja ja ratkaisuja ilmastonmuutoksen ja luontokadon hillitsemiseen.

Ilmastonmuutos vaikuttaa konkreettisesti myös kulttuuriperinnön ja -ympäristön säilymiseen. Olosuhteiden muutokset ja sään ääri-ilmiöiden lisääntyminen vaikuttavat rakennettuun kulttuuriympäristöön, arkeologisiin kohteisiin ja maisemiin ja voivat uhata niiden säilymistä. Muutoksiin on pyrittävä varautumaan ennakoinnilla ja kehittämällä kohteiden hoitoa ja niiden tilan seuranta. Luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen ja luontokato

vaikuttavat kulttuuriympäristöön ja näkyvät esimerkiksi perinnebiotooppien uhanalaistumisena ja luonnonperinnön köyhtymisenä. Keskilämpötilojen nopea nousu näkyy erityisesti arktisella alueella, jossa muutokset uhkaavat muun muassa alkuperäiskansojen perinteisiä elinkeinoja ja kulttuureja. Ilmastotoimia, luonnon monimuotoisuuden suojelua ja kestävästä kehitystä tarvitaan, jotta kulttuuriperintö säilyy tuleville sukupolville.

4.3 Kulttuuriperintö ylirajaisessa toimintaympäristössä

Ilmastokriisin lisäksi talouden, yhteiskunnan ja turvallisuuden keskinäisriippuvuuksista on muistuttanut koronapandemia, joka on vaikuttanut monella tasolla ihmisten elämään ja yhteiskuntien toimintaan. On arvioitu, että suuri osa vaikutuksista voidaan ymmärtää ja nähdä vasta tulevien vuosien aikana. Pandemialla on ollut suoria vaikutuksia myös kulttuuriperintökohteille ja kulttuuriperintötoimijoiden toimintaan esimerkiksi kansainvälisen matkailun pysähtymisenä. Kulttuuriomaisuuden suojelu ja kulttuuripalveluiden toiminta on tärkeää turvata pitkäkestoisissa kriiseissä, jotka koettelevat jaksamista ja henkistä kriisinkestävyyttä. Kulttuuri ja kulttuuriperintö tarjoavat mahdollisuuden virkistäytymiseen, jaettuihin kokemuksiin ja vaikeaksi koettujen asioiden ja tunteiden käsittelemiseen.

Kulttuuriperintöön vaikuttavat muutokset ovat yhä useammin globaaleja, eivätkä ne rajoitu valtioiden sisälle. Kulttuuriperintöä uhkaavat luonnonkatastrofit, geopoliittisten jännitteiden kasvu, aseelliset konfliktit ja monet muut riskit. Konfliktitilanteissa kulttuuriomaisuuden tuhoamisella voidaan tarkoituksellisesti vaikuttaa yksilöiden ja yhteisöjen identiteetin ja itsetunnon horjuttamiseen. Monet kulttuuriomaisuuteen luettavat kohteet ovat itsenäisyyden ja yhteenkuuluvuuden symboleja, ja niiden näkyvä turvaaminen häiriötilanteissa vahvistaa väestön turvallisuuden tunteen lisäksi yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Yhteenkuuluvuuden tunnetta voidaan pyrkiä horjuttamaan poliittisin tarkoituksin esimerkiksi mis- ja disinformaation keinoin. Digitalisoitumiskehityksen kautta muodostuu uusia turvallisuusriskejä ja kanavia hybridivaikuttamiselle. Kulttuuriperintöä ja historiaa voidaan käyttää hyväksi erojen korostamiseen ja vastakkainasettelua edistävien näkökantojen tai kiistanalaisten tulkintojen perusteluun.

Suomen tulisi pyrkiä toimimaan aktiivisesti sekä kansallisesti että kansainvälisesti kulttuuriomaisuuden suojelemiseksi. Kansallisesti on tärkeää, että merkittävä kulttuuriomaisuus pystytään turvaamaan kaikissa turvallisuus- ja kriisitilanteissa. Kulttuuriomaisuuden tunnistaminen, varautumisen parantaminen ja viranomaisten yhteistyö palvelevat kulttuuriomaisuuden suojelua kaiken tyyppisten häiriö-, riski- ja katastrofitilanteiden yhteydessä.

Erityisesti konfliktialueilla riskinä on myös kulttuuriesineiden laitton maastavienti ja siihen liittyvä kaupankäynti. Laittomasti maasta viedyt esineet ovat usein varastettuja tai peräisin

esimerkiksi laittomilta arkeologisilta kaivauksilta. Suomi on sitoutunut Unescon kansainvälisiin sopimuksiin ja suosituksiin, joilla pyritään ehkäisemään ja korjaamaan kulttuuri-perintöön kohdistuvia laittomia toimia. Kulttuuriesineiden maastavienti on Suomessa ja EU:ssa luvanvaraista ja uusimmilla EU-säännöksillä rajoitetaan myös maahantuontia. Tarkoituksena on turvata arvokkaan kulttuuriperinnön säilymistä erityisesti kolmansissa maissa ja estää laittomalla kaupankäynnillä tavoiteltavaa taloudellista hyötyä, joka ylläpitää esimerkiksi terrorismia ja muuta rikollista toimintaa.

4.4 Kulttuurinen osaaminen ja kulttuuriperintötieto vahvistavat yksilöä ja yhteiskuntaa

Kulttuurista osaamista on viime vuosikymmeninä kehitetty suunnitelmallisesti. Kulttuuriperintökasvatuksen, koulutuksen ja kulttuuriperintötiedon saatavuuden varmistamisen kautta vahvistetaan sivistystä, yhteiskunnan kulttuurista pääomaa ja kriittistä ajattelua, joita tarvitaan kestävän ja hyvän tulevaisuuden rakentamisessa.

Kulttuuriperintöopetus ja -kasvatus, kulttuurinen kestävyys ja kulttuuri-identiteetin tukeminen sisältyvät varhaiskasvatussuunnitelman sekä opetussuunnitelmien perusteisiin. Moninainen kulttuuriperintö on mahdollista sisällyttää kaikkiin oppiaineisiin. Kunnissa toteutetaan myös täydentäviä kulttuurikasvatussuunnitelmia. Yhteistyötä tehdään myös koulujen ulkopuolisten toimijoiden, kuten kirjastojen, arkistojen, museoiden sekä muiden oppilaitosten, kulttuuri- ja taidetoimijoiden kanssa.

Historia- ja kulttuuriperintötiedon avulla voidaan vahvistaa kykyä kuvitella sellaista, mitä ei vielä ole. Ajallinen perspektiivi yhteiskunnalliseen muutokseen osoittaa, että asiat olisivat voineet mennä myös toisin. Ymmärrys menneestä tukee ymmärrystä tulevaisuudesta mahdollisuuksien horisonttina: ukiin vastaamisen lisäksi voidaan löytää tavoiteltavia tulevaisuuksia. Mahdollisuuksien hyödyntämiseksi on tarpeen vahvistaa kulttuuriperintöön liittyvää tutkimusta ja kulttuuriperintötiedon käyttöä päätöksenteon tukena.

Kulttuuriperintöala kehittyy voimakkaasti. Yhteiskunnan ja ihmisten monipuolistuviin tarpeisiin vastaaminen sekä kehittyvät työskentelytavat edellyttävät alan ammattilaisilta uusien tietojen ja taitojen jatkuvaa omaksumista.

4.5 Kulttuuriperintö kestävän kasvun aikakaudella

Ekologisesti ja sosiaalisesti kestävän kasvun lähtökohtana on, että talous tuottaa ihmisille hyvinvointia ympäristön kestävyysasettamissa rajoissa. Kulutus- ja tuotantotapojen

muutos on keskeinen osa kestävä kehityksen ratkaisuja. Pelkät tuotantoon kohdistuvat kestävyyttä edistävät muutokset eivät yksin riitä, vaan tuotteiden ja palveluiden tulisi toimia myös ratkaisuina kestävyysasteisiin. Ympäristöä mahdollisimman vähän kuormittavien tuotteiden ja palveluiden ohella tarvitaan määrätietoisempaa panostamista hyvinvointia edistäviin uusiin kestäviin ratkaisuihin.

Tuotanto- ja kulutustapojen muutokset voivat vahvistaa kulttuuriperinnön merkitystä kestävä kasvun tuottajana sekä vetovoiman ja erottautumisen mahdollistajana. Kulttuuriperinnön suoraan ja välillisesti tuottamien hyötyjen näkökulmasta olennaista on, miten kulttuuriperintö onnistuu kiinnittymään meneillään oleviin muutoksiin. Kasvun tueksi tarvitaan myös suotuisa toimintaympäristö, jonka kehittämisestä julkinen ja yksityinen sektori kantavat yhdessä vastuuta. Kulttuuriperinnön syntymisen, karttumisen ja luovan uudelleenkäytön näkökulmasta on olennaista, että taiteellisen ja luovan työn tekemisen edellytykset on turvattu.

Kulttuuriperinnön taloudellinen potentiaali on tunnistettu, mutta sitä ei toistaiseksi ole täysimääräisesti hyödynnetty. Tietoa ja ymmärrystä kulttuuriperinnön taloudellisesta merkityksestä ja sovellustavoista taloudessa tulisi vahvistaa ja hyödyntää aktiivisesti. Näin tuetaan kulttuuriperinnön kestävää käyttöä sekä herätetään kiinnostusta erilaisiin kumppanuuksiin kulttuuriperintötoimijoiden, yritysten ja muiden toimijoiden välillä.

4.6 Julkisen hallinnon muutokset heijastuvat kulttuuriperintöpolitiikkaan

Yhteiskunnan muutokset ja julkisen hallinnon uudistukset vaikuttavat myös kulttuuriperintöön kohdistuviin julkisiin resursseihin. Julkisen hallinnon toiminnan reunaehtoihin vaikuttaa merkittävästi sote-uudistus. Kuntien tehtävinä jatkuvat muun muassa koulutus ja varhaiskasvatus, kulttuuri-, nuoriso- ja kirjastopalvelut, kuntasuunnittelu, maankäyttö ja kaavoitus sekä ympäristöpalvelut. Kulttuuriperinnön merkitys voi muutoksen myötä vahvistua kunnallisissa palveluissa, päätöksenteossa ja yhteistoiminnassa. Kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristö ovat kuntien ja alueiden vetovoimatekijöitä, joihin panostamalla voidaan lisätä ihmisten hyvinvointia ja viihtyvyyttä.

Kulttuuriperinnön rahoituspohjan laajentaminen ja yhteinen vastuunkanto tulevaisuudessa on tärkeää, jotta voidaan vastata julkisen talouden kehitykseen liittyviin epävarmuustekijöihin. Toimia tarvitaan sekä kulttuuriperintöalalta itseltään että sen toimintaa tukevilta ja siitä hyötyviltä tahoilta: kansalaisilta, yrityksiltä ja kolmannen sektorin toimijoilta sekä kaikilta toimialoilta.

5 Strategian tavoitteet ja toimenpidelinjaukset

Kulttuuriperintöstrategian tavoitteet ja toimenpidelinjaukset on koottu neljän luvun alle, joissa painottuvat

- ihmisten ja yhteisöjen omistajuus, vastuu ja osallistumismahdollisuudet
- luonto ja ilmastonmuutos
- osaamisen ja oppimisen tukeminen ja vahvistaminen sekä
- kulttuuriperinnön taloudellisen potentiaalin kestävä hyödyntäminen.

Jokaisen luvun aluksi asetetaan tavoitteet vuodelle 2030. Tavoitteisiin liittyvät myös niitä toteuttavat toimenpidelinjaukset. Kaikki tavoitteet ja toimenpidelinjaukset on esitetty kootusti strategian lopussa.

5.1 Kulttuuriperintö omana ja yhteisenä

TAVOITTEET VUODELLE 2030

- Kaikkien oikeus kulttuuriperintöön toteutuu. Kulttuuriperinnön hyväksi toimitaan aktiivisesti.
- Tallennettu ja suojeltu kulttuuriperintö heijastaa moninaista yhteiskuntaa.
- Kulttuuriperinnön laaja yhteiskunnallinen merkitys on tunnistettu. Kulttuuriperintö on kaikkien hyvinvointia lisäävä voimavara.

Kaikkien oikeus kulttuuriperintöön toteutuu. Kulttuuriperinnön hyväksi toimitaan aktiivisesti

Oikeus kulttuuriperintöön tarkoittaa mahdollisuuksia toimia oman kulttuuriperintönsä hyväksi samalla kunnioittaen muiden kulttuuriperintöä. Nämä oikeudet kuuluvat kaikille. Vaikka eri ryhmien oikeuksissa on tapahtunut edistystä, edelleenkin kaikkien oikeudet kulttuuriin ja kulttuuriperintöön eivät toteudu. Erityisesti vähemmistöjen kohdalla oikeuksien toteutumista on tarpeen edistää. Jokaisella tulee olla mahdollisuus osallistua kulttuuriperinnön määrittelyyn, toteuttaa kulttuuriperintöään ja tunnistaa itsensä siitä. Yksilöillä

ja yhteisöillä on mahdollisuus omaksua ja luoda kulttuuriperintöä, mutta myös asettua sen ulkopuolelle tai luopua kulttuuriperinnöstä.

Osallisuus kulttuuriperintöön toteutuu sekä jokaisen omassa elämänpiirissä että myös omaehtoisessa kansalaistoiminnassa ja kulttuuriperintöön liittyvässä harrastustoiminnassa, vapaasti muodostuvissa ryhmissä, yhteisöissä ja yhdistyksissä sekä hyödyntämällä saatavilla olevia kulttuuriperintöpalveluita ja -aineistoja museoissa, arkistoissa ja muissa kulttuuriperintökohteissa. Moniarvoisessa yhteiskunnassa kulttuuriperintöalan toimijoilla on keskeinen rooli eri taustaisten yksilöiden ja ryhmien kulttuuristen tarpeiden tunnistamisessa ja tunnustamisessa, yhdenvertaisten mahdollisuuksien luomisessa suhteessa kulttuuriperintöön sekä vuoropuhelun vahvistamisessa eri sidosryhmien ja yleisöjen kanssa. Tietoisuus kulttuuriperinnöstä ja sen merkityksestä on edellytys ja ensimmäinen askel osallisuuteen ja aktiiviseen toimintaan kulttuuriperinnön hyväksi.

Intersektionaalisuuden käsitteellä kuvataan sitä, kuinka ihmisen ominaisuudet, kuten sukupuoli, ikä, toimintakyky, etninen tausta ja seksuaalinen suuntautuminen, risteävät ja vaikuttavat hänen identiteettiinsä, toimintamahdollisuuksiinsa ja asemaansa yhteiskunnassa. Intersektionaalista lähestymistapaa voidaan käyttää eriarvoisuuden purkuun ja moninaisuuden huomioon ottavien palvelujen kehittämiseen myös kulttuuriperintöalalla.

Tietoisuus kulttuuriperintöalaan eri aikoina vaikuttaneista toimintatavoista on viime vuosina lisääntynyt. Esimerkiksi keskustelu kulttuuriperinnön repatriaatiosta eli palauttamisesta ja representaatiosta eli ryhmän tai yksilön kuvaamisen tavoista tai niiden puutteesta ovat nostaneet esiin tapoja, joilla rajoja eri ryhmien välille on piirretty ja ylläpidetty. Tietoisuus on tehnyt näkyväksi myös jännitteitä, jotka liittyvät esimerkiksi kulttuuriseen omimiseen. Niiden käsittelyyn tarvitaan osaamisen lisäämistä sekä vuorovaikutusprosessien kehittämistä. Näin taataan, että oikeus kulttuuriperintöön toteutuu myös mahdollisuutena vaikuttaa, miten ja kenen toimesta omaa kulttuuriperintöä esitetään, kuvataan ja käytetään.

Toimenpidelinjaukset

- Kaikkien osallistumista ja vaikuttamista kulttuuriperintöön tuetaan. Erityisesti vähemmistöjen kulttuuriperintöä koskevien oikeuksien toteutumista tuetaan.
- Kulttuuriperintöalan toimijoiden yhdenvertaisuusosaamista vahvistetaan.
- Kulttuuriperintöön liittyvien oikeuksien toteutumista seurataan strategiakauden aikana.
- Kulttuuriperintöön liittyvien jännitteiden ja ristiriitojen käsittelyyn luodaan vuorovaikutteisia ja sovittavia toimintamalleja.

Tallennettu ja suojeltu kulttuuriperintö heijastaa moninaista yhteiskuntaa

Kirjastoilla, arkistoilla ja museoilla sekä muilla kulttuuriperintöalan toimijoilla on kulttuuriperinnön tallentajina ja välittäjinä merkittävä rooli siinä, millaiseksi ymmärrys kulttuuriperinnöstä muodostuu. Rooliin kuuluu ymmärrys yhteiskunnassa kulloinkin vallitsevista arvoista ja asenteista ja niiden vaikutuksesta tallentamisessa ja välittämisessä tehtäviin linjauksiin ja valintoihin sekä vastuu tunnistaa nykypäivän ilmiöitä ja niihin liittyvää, eri ryhmille merkityksellistä kulttuuriperintöä. Kulttuuriympäristön ylläpitämisessä ja kehittämisessä on tärkeää tunnistaa eri-ikäiset ja erityyppiset ympäristöt sekä arvojen ja arvostusten muuttuminen.

Kulttuuriperinnön tulkitseminen ja tulkintamahdollisuuksien tarjoaminen ovat osa kulttuuriperintöalan toimijoiden asiantuntijuutta. Alan ammattilaisten rinnalla kulttuuriperinnön määrittelyssä ja kartuttamisessa toimivat yksilöt ja yhteisöt, joiden osallistumismahdollisuuksia kulttuuriperintöalan organisaatiot voivat aktiivisesti edistää.

Nykydokumentointi ja nykykulttuurin tallentaminen sekä dokumentointi- ja tallennusmenetelmien kehittäminen ja monimuotoistuminen varmistavat osaltaan, että ymmärrys yhteisestä kulttuuriperinnostämme syvenee ja laajenee uuden tiedon karttuessa ja yhteiskunnan muuttuessa. Tämä tunnistetaan yhä paremmin museoissa, arkistoissa ja muissa kulttuuriperintöorganisaatioissa. Moninaisuuden tallentaminen ja välittäminen näkyvät toiminnan tavoitteissa ja osaamisen ja työmenetelmien monipuolistumisena. Digitaaliset työkalut tarjoavat yhteisöille välineen tallentaa myös itse omaa kulttuuriperintöään sekä jakaa ja käyttää sitä koskevaa tietoa.

Kulttuuriperintö vahvistuu yhteisenä tiedollisena ja sosiaalisena pääomana, kun yhä useammalla on mahdollisuus löytää itsensä yhteisistä tarinoista, vaikuttaa ympäristöönsä ja käyttää kulttuuriperintöä. Avoin ja saavutettava kulttuuriperintö tarjoaa identiteettien rakennusaineita: erilaisten ihmisten tarinat, tavat, esineet ja muut aineistot tulevat näkyviksi. Kulttuuriperinnön saatavuutta ja saavutettavuutta tulee vahvistaa siten, että ihmiset pääsevät ajasta ja paikasta riippumatta sen äärelle.

Toimenpidelinjaukset

- Moninaisen kulttuuriperinnön dokumentoinnissa, tallentamisessa, säilyttämisessä ja välittämisessä kehitetään erilaisia toimintatapoja.
- Kulttuuriperintöä käytetään monipuolisesti.
- Kulttuuriperintöpalveluiden ja sisältöjen saavutettavuus varmistetaan koko maassa.
- Digitaalisella tallentamisella ja teknologisilla valinnoilla varmistetaan kulttuuriperintötiedon pitkäaikainen säilyminen.

Kulttuuriperinnön laaja yhteiskunnallinen merkitys on tunnistettu. Kulttuuriperintö on kaikkien hyvinvointia lisäävä voimavara

Kulttuuriperintö ylittää toimiala- ja hallinnonalarajat ja kantaa sekä jaettuja että erityisiä merkityksiä ja arvoja. Kulttuuriperinnön vahvistuminen yhteisöjen voimavarana edellyttää laaja-alaista yhteiskunnallista keskustelua sekä ymmärryksen lisäämistä kulttuuriperinnön merkityksestä ihmisille ja yhteisöille.

Kulttuuriperintötoiminta vahvistaa osallisuutta, kuulumista ja kiinnittymistä. Vuoden 2021 kulttuuriperintöbarometrin mukaan 69 % vastanneista uskoo, että kulttuuriperintö edistää ihmisten hyvinvointia. Jotta hyvinvoinnin edellytykset voivat säilyä ja vahvistua, on tärkeää pitää kiinni oikeudenmukaisuuden periaatteesta, vähentää eriarvoisuutta ja vahvistaa ihmisten ja ihmisryhmien osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia. Kulttuuriperinnöllä voi olla rooli esimerkiksi kotoutumisessa. Muun muassa yhteisöjen elävää perinnettä hyödyntämällä on mahdollista vahvistaa ihmisten juurtumista uusille kotiseuduille ja edistää kaikkia osapuolia kunnioittavaa rinnakkaiseloä. Kiinnittymisen kokemuksen kautta yhteiskunnallinen yhteenkuuluvuus vahvistuu, mikä tukee yksilön, yhteisöjen ja yhteiskunnan resilienssiä.

Resilienssin vahvistamisessa on todettu kulttuuriperinnön merkitys erityisesti henkiselle kriinkestävyydelle, mutta myös yleiselle hyvinvoinnille. Kulttuurin ja taiteen hyvinvointivaikutuksista on tehty runsaasti tutkimuksia. Suomen maailmanperintökohteiden vuonna 2019 julkaisussa kävijätutkimuksessa todettiin vierailun maailmanperintökohteessa lisänneen eniten kävijöiden psyykkisiä hyvinvointi- ja terveysvaikutuksia.

Euroopan neuvoston kulttuurin ja demokratian yhteyttä kuvaaviin IFCD-indikaattoreihin (Indicator Framework of Cultral Democracy) pohjautuvassa selvityksessä vuodelta 2016 havaittiin, että osallistuminen kulttuuriin on vahvasti yhteydessä luottamukseen ja muihin mukaan ottavan yhteiskunnan piirteisiin. Myös verkossa tapahtuvalla osallistumisella voi olla myönteinen vaikutus demokraattisiin asenteisiin.

Osallistumista kulttuuriperintöön voidaan aktiivisesti tukea poistamalla osallistumisen esteitä ja herättämällä kiinnostusta kulttuuriperintöä kohtaan. Digitaaliset välineet avaavat mahdollisuuksia osallistumisen tapojen monimuotoistumiselle. Paikallisesti tehtävä kulttuuriperintötyö tukee vaikuttamista omassa lähiympäristössä.

Kulttuuriperintöalan toimijat hakevat paikkaansa yhteiskunnallisen, yhteisöllisen, osallistavan ja kestävyttä edistävän keskustelun foorumeina ja tiloina. Niillä on työhön hyvä lähtökohta kansalaisten vahvan luottamuksen ansiosta. Herättämällä keskustelua ja tarjoamalla tilaa neuvotteluun erilaisista näkökulmista kulttuuriperintöala ja kulttuuriperintötoimijat voivat olla mukana vahvistamassa demokratiaa.

Yhteiskunnan tulee huolehtia taloudellisten, hallinnollisten ja lainsäädännöllisten edellytysten luomisesta kulttuuriperintötyölle ja kulttuuriperintöalan toimijoille. Näiden edellytysten ajantasaisuudesta huolehtiminen ja kehittäminen on välttämätöntä, jotta kulttuuriperintötoimijat pystyvät vastaamaan asetettuihin odotuksiin ja tavoitteisiin. Tehtävien laajentuessa ja monipuolistuessa on huolehdittava, että kulttuuriperinnön suojeluun, tallentamiseen, säilyttämiseen, hoitoon ja restaurointiin on käytettävissä riittävästi resursseja ja osaamista.

Lainsäädännön ajantasaisuutta ja toimivuutta tulee seurata sekä huolehtia kansainvälisten kulttuuriperintösopimusten toimeenpanosta. Kulttuuriomaisuuden suojelemisesta on kyettävä huolehtimaan erilaisissa kriisitilanteissa ja poikkeusoloissa. Tämä edellyttää suunnitelmallista ja ennakoivaa yhteistyötä viranomaisilta ja kohteiden omistajilta. Suomen on tärkeää kantaa myös kansainvälisesti vastuuta kulttuuriomaisuuden suojelusta osallistumalla sekä ennaltaehkäisevään työhön että kriisien jälkihoitoon.

Toimenpidelinjaukset

- Kulttuuriperintöalan toimijat ja tiedeyhteisö lisäävät ja jakavat tietämystä kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta.
- Monialaisella yhteistyöllä lisätään tietoa kulttuuriperinnön hyvinvointivaikutuksista ja kehitetään toimintamalleja niiden hyödyntämiseksi.
- Kulttuuriperintöalan taloudellisten, hallinnollisten ja lainsäädännöllisten toimintaedellytysten ajantasaisuudesta ja kehittämisestä huolehditaan.

5.2 Kulttuuriperintö, luonto ja ilmastonmuutos – kestäviä ratkaisuja

TAVOITTEET VUODELLE 2030

- Kulttuuriperintötiedolla ja -taidoilla on vauhditettu siirtymistä kohti kestävämpää elämäntapaa.
- Kulttuuriympäristöjä käytetään ja hoidetaan kestävällä tavalla.
- Kulttuuriperintöalan toimijat ovat vähähiilisen ja kestävä toiminnan tiennäyttäjiä.
- Kulttuuriperintöarvot, luontoarvot ja ekologisen kestävyys tavoitteet on sovitettu yhteen.
- Kulttuuriperintöarvot ja niiden tarjoamat ratkaisut on otettu huomioon ilmastopolitiikassa.

Kulttuuriperintötiedolla ja -taidoilla on vauhditettu siirtymistä kohti kestävämpää elämäntapaa

Ihmisillä tulee olla oikeus ja mahdollisuus kestävämpään elämäntapaan. Tämä edellyttää kokonaisvaltaista kulttuurista muutosta, joka suuntaa huomion rajattoman talouskasvun ja luonnonvarojen kestäättömän käytön sijaan henkiseen hyvinvointiin. Tarvitsemme sosiaalisesti ja taloudellisesti oikeudenmukaisen, koko yhteiskuntaa läpäisevän ekologisen siirtymän kestävä kehityksen yhteiskuntaan. Kulttuuriperintötoimijat voivat erilaisia sisältöjä ja tietoa tuottamalla toteuttaa ja tukea tätä muutosta sekä tarjota aineettomia hyvinvointitekijöitä aineellisen kuluttamisen tilalle.

Perinteiseen käsillä tekemiseen, rakentamiseen, luonnossa liikkumiseen tai luonnon kestäväan käyttöön liittyvät taidot pitävät sisällään tietoa ja osaamista kestävämmän elämäntavan rakentamiseksi. Menetelmäosaaminen ja materiaalitietoisuus tukevat kestävien tuotteiden ja palveluiden kehittämistä ja kiertotaloutta kertakäyttökulttuurin sijaan. Alkuperäiskansoilla on kestäväan elämäntapaan ja ympäristön muutokseen sopeutumiseen liittyvää perinteistä tietoa, jonka parempi hyödyntäminen edistää siirtymistä kohti kulttuurisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestävämpää yhteiskuntaa.

Tuotantotapojen lisäksi kulttuuriperintöä hyödyntämällä voidaan myötävaikuttaa kulutustapojen muutokseen: perinteisiä, kestäviä elämäntapoja ja teknologioita voidaan kehittää, suhteuttaa ja ottaa laajemmin yhteiskunnan käyttöön. Paikallisten materiaalien,

kulttuurisen tiedon ja taitojen arvostusta sekä merkitystä kestävässä elämäntavassa tulee vahvistaa.

Kulttuuriperintöä tulee kestävyysnäkökulmasta kuitenkin tarkastella kriittisesti. Kulttuuriperintöön ovat tallentuneet niin kestävät kuin kestäättömät toimintatavat, joita analysoimalla voidaan sekä välttää virheitä että löytää koeteltuja, hyväksi havaittuja ratkaisuja.

Toimenpidelinjaukset

- Kulttuuriperintöalan toimijat edistävät kestävä elämäntapaa esimerkiksi erilaisia sisältöjä ja tietoa tuottamalla ja välittämällä sekä kulttuuriperintötiedon hyödyntämistä arjen ratkaisuissa.

Kulttuuriympäristöjä käytetään ja hoidetaan kestävällä tavalla

Suomen kansallisvarallisuudesta yli 80 % on rakennetussa ympäristössä. Rakennuksiin sitoutuu suuri määrä työtä, pääomia ja luonnonvaroja, kuten materiaaleja ja energiaa. Rakennuskanta on tärkein osa kansallisvarallisuuttamme, jonka ylläpito ja käyttö ovat keskeisessä roolissa myös hiilineutraaliustavoitteen saavuttamisessa. Rakennetun ympäristön korkea käyttöaste, kunnossapito ja oikea-aikainen korjaaminen vähentävät negatiivisia ilmastovaikutuksia ja luonnonvarojen kulutusta. Rakennusten purkaminen ja uusien rakentaminen tilalle on sen sijaan ilmastovaikutusten kannalta yleensä huonompi vaihtoehto. Kestävän kiinteistönpidon ja korjaamisen kulttuuria tulee arvostaa nykyistä enemmän ja tilatarpeita tyydyttää ensisijaisesti nykyisen rakennuskannan pohjalta.

Rakennusten käyttö, kunnostus ja korjaaminen säilyttävät kulttuurisia arvoja ja perinteitä. Suomessa on noin 1,5 miljoonaa rakennusta, joista 6 % on rakennettu ennen vuotta 1921 ja alle 20 % ennen 1950-lukua. Meillä on erityinen vastuu moneen muuhun Euroopan maahan verrattuna harvalukuisen vanhemman rakennuskantamme säilyttämisestä. Moderni, 1900-luvun jälkipuolen rakennuskanta on suuri haaste, jonka kestävä korjauksen ratkaisuihin tulee kiinnittää erityistä huomiota.

Olemassa olevan rakennuskannan pitäminen käytössä on ilmaston ja rakennusten säilymisen kannalta tärkeää, mutta voi edellyttää käyttötarkoitusten muutoksia. Rakennuksia korjattaessa ja energiatehokkuutta parannettaessa toimenpiteet tulee sovittaa rakennuksen kulttuurihistoriallisiin arvoihin.

Perinteinen, luonnonmukainen maankäyttö kuten laidunnus ja niitto on vaikuttanut monimuotoisen luonnon muotoutumiseen. Perinneympäristöt tarvitsevat jatkuvaa hoitoa. Perinnebiotooppien hoitaminen ja niiden ennallistaminen auttavat niissä elävää runsasta uhanalaista lajistoa ja sen myötä tukee luonnon monimuotoisuutta ja jarruttaa luontokatoa. Perinneympäristöjen hoidolla on myös tärkeä maisemallinen merkitys.

Myös arkeologisen kulttuuriperinnön säilymiseen voidaan vaikuttaa myös hoitamalla kohteita ja niiden ympäristöä. Suojeltujen jäännösten hoidon ja käytön tulee olla kestävä ja riittävästi resursoitua. Käynti hoidetuilla ja maastoon merkityillä kohteilla on hyvä tapa tutustua arkeologiseen kulttuuriperintöön ja oppia ymmärtämään menneisyyden ihmisen suhdetta ympäristöönsä. Perinnebiotoopeilta tunnetut arkeologiset jäännökset voivat kertoa asutuksen ja maankäytön pitkäaikaisesta jatkuvuudesta. Tällaisilla alueilla arkeologisen kulttuuriperinnön hoito voi edistää myös luonnon monimuotoisuutta.

Toimenpidelinjaukset

- Keinoja vajaakäytössä olevan rakennuskannan, erityisesti rakennusperintökohteiden, käyttöasteen nostamiseksi ja ylläpidon kehittämiseksi kartoitetaan.
- Rakennuksen vähähiilisyyden, kiertotalouden ja ominaispiirteet huomioon ottavia korjauskonsepteja olemassa oleville rakennuksille kehitetään.
- Perinnebiotooppien ja muiden kulttuurimaisemien hoitoa ja merkitystä vahvistetaan.
- Arkeologisen kulttuuriperinnön suojelua vahvistetaan kehittämällä kohteiden kestävä hoitoa ja ilmastomuutoksen vaikutusten seurantaa.

Kulttuuriperintöalan toimijat ovat vähähiilisen ja kestävän toiminnan tiennäyttäjiä

Kulttuuriperintöalan toimijoilta odotetaan yhä enemmän kestävän kehityksen mukaisia, ilmastotyötä tukevia toimia. Niitä pitää pystyä kuvaamaan, osoittamaan ja mittaamaan nykyistä paremmin. Kestävyyden kaikkien ulottuvuuksien huomioon ottamisen tulee olla kattavaa rakenteista, ohjauksesta, rahoituksesta toiminnan sisältöihin ja vaikutuksiin. Toiminnan sisällöillä asiantuntijatyöstä tutkimukseen, näyttelyistä yleisötapahelmiin voidaan kasvattaa alan kestävän kehityksen kädenjälkeä eli toiminnan positiivisia vaikutuksia.

Kulttuuriperintöalalla on mahdollisuus toimia edelläkävijänä hiilineutraalia yhteiskuntaa ja kestäväää elämäntapaa rakennettaessa. Alan tulee tarkastella kriittisesti ja uudistaa omia käytäntöjään sekä toimintatapojaan ekologisen kestävyuden näkökulmasta, vahvistaa tietopohjaa sekä näkyvyyttään kestäväen kehityksen toimijana. Esimerkiksi kulttuuriperintöä säilyttävien laitosten toiminnassa tämä tarkoittaa kokoelmien ja aineistojen kartuttamiseen ja säilyttämiseen liittyvien valintojen, arvojen ja toimintatapojen uudelleenarviointia kestävyuden näkökulmista.

Digitaalisia palveluja ja sisältöjä kehittämällä voidaan parantaa kulttuuriperintötiedon ja palveluiden saatavuutta. Samalla on kuitenkin kiinnitettävä huomiota digitaalisuuden tuottamaan hiilijalanjälkeen. Osittain digitalisaatio voi vähentää tarvetta fyysisen aineiston säilyttämiseen, osittain kyseessä on fyysisen rinnalle tuleva uusi tapa välittää ja hallinnoida kulttuuriperintöä. Näitä haasteita voidaan ratkoa esimerkiksi keskitetyillä resurssitehokkailla palveluilla sekä kiinnittämällä huomiota palvelinkeskusten hiilijalanjälkeen. Ekologisuus nousee esille myös sisältöjen tuottamisessa. Samanaikaisesti on turvattava sisältöjen moniäänisyys ja moniarvoisuus sekä muun muassa esteettömyyden näkökulmasta mahdollisuus kokea ja päästä tutustumaan kulttuuriperintöön fyysisesti.

Toimenpidelinjaukset

- Kulttuuriperintöalan politiikkatoimissa ja rahoitusinstrumenteissa otetaan huomioon kestävyuden näkökulmat.
- Kulttuuriperintöalan toimijat kehittävät osaamistaan ilmastonmuutokseen sopeutumiseen ja hillintään sekä kiertotalouteen liittyvissä kysymyksissä ja ratkaisuissa.
- Kulttuuriperintöalalle luodaan mittareita, jotka ilmaisevat toiminnan ekologista, taloudellista, sosiaalista ja kulttuurista kestävyyttä.

Kulttuuriperintöarvot, luontoarvot ja ekologisen kestävyuden tavoitteet on sovitettu yhteen

Kulttuuriperintöbarometrin (2021) mukaan ihmiset pitävät luontoympäristöä kaikkein tärkeimpänä vaalittavana kulttuuriperintönä. Puhdas ja monimuotoinen luonto nähdään myös tärkeimpänä tulevaisuuden kulttuuriperintönä. Kulttuuriperintö- ja luontoarvoja tulisi käsitellä nykyistä kokonaisvaltaisemmin ja eri toimijoiden yhteistyönä.

Ilmastotoimia, luonnon monimuotoisuutta ja kestävä kehitystä koskevassa päätöksenteossa ja tutkimuksessa tarvitaan lisää sektorit ylittävää yhteistyötä eli näiden asioiden valtavirtaistamista. Monitieteiselle tutkimukselle on tarve muun muassa energiatehokkuuden, kiertotalouden ja rakennusperinnön, sekä kulttuuriperinnön ja ilmastomuutoksen alueilla. Esimerkiksi maatalouden, metsienhoidon, energiantuotannon, liikenteen ja rakennusalan ilmastotoimilla on suoria ja epäsuoria vaikutuksia kulttuuriperintöön ja -ympäristöön. Osa näistä vaikutuksista on kulttuuriperinnön kannalta myönteisiä, osa kielteisiä, ristiriitaisia tai vaikeasti yhteen sovitettavia.

Esimerkiksi rakennusten energiatehokkuuden parantaminen, uusiutuvaan ja päästöttömään energiaan sijoittaminen, yhdyskuntarakenteen hajautumisen estäminen sekä lisä- ja täydennysrakentaminen saattavat olla rakennusperinnön kannalta haasteellista. Tällaisissa kysymyksissä on tarpeen tehdä entistä laajempaa ja ennakoivampaa yhteistyötä eri sektoreiden ja asianosaisten kesken erilaisten arvojen yhteen sovittamiseksi.

Toimenpidelinjaukset

- Eri sektoreiden, kuten luonnon- ja kulttuuriperinnön suojelun välistä yhteistyötä lisätään mm. hallinnonalojen yhteisten, ennakoivien suunnitelmien ja tietovarantojen yhteentoimivuuden alueilla.
- Monitieteisiä tutkimusohjelmia edistetään.

Kulttuuriperintöarvot ja niiden tarjoamat ratkaisut on otettu huomioon ilmastopolitiikassa

Onnistuneen ilmastopolitiikan suunnittelussa ja toteutuksessa tulee huomioida ilmastotoimien vaikutukset kulttuuriin ja kulttuuriperintöön.

Kulttuuriperinnöllä ja kulttuuriympäristöllä sekä niiden hoidolla voidaan vaikuttaa ilmastomuutoksen hillitsemiseen ja kestävä kehityksen tavoitteiden toteutumiseen. Kulttuuriperintöä, esimerkiksi erilaisia kokoelmia ja tietovarantoja, tutkimalla saadaan tietoa luontokadosta, ilmasto-ongelmista ja elinympäristön muutoksista. Kulttuuriperintöalan toimijat voivat osaltaan auttaa löytämään ratkaisuja luonnon monimuotoisuuden köyhtymiseen sekä ilmastomuutoksen hillintään ja sopeutumiseen. Sisällyttämällä nämä näkökulmat nykyistä vahvemmin ilmastostrategioihin ja -ohjelmiin ne tehdään vaikuttavaksi osaksi Suomen ilmastopolitiikkaa.

Kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristö tulee ottaa huomioon myös ilmastonmuutoksen sopeutumisen suunnitelmissa mm. sään ääri-ilmiöiden, lisääntyvien tulvien ja merenpinnan nousun osalta. Näin voidaan huolehtia arvokkaaksi koetun kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristöjen suojelusta ilmaston muuttuessa. Ilmastonmuutos on jo vaikuttanut syvästi esimerkiksi saamelaisten ympäristöön, elinkeinoihin, kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Kulttuurin sopeutumisen tukeminen voi osaltaan vähentää näitä haittoja.

Ilmastonmuutoksen sopeutumis- ja hillintätoiminnalla edistetään osaltaan kulttuuriperinnön säilymistä. Esimerkiksi lumisiin talviin liittyvä sekä sään ääri-ilmiöille altis kulttuuriperintö hyötyy sekä sopeutumisesta että hillinnästä. Kulttuuriperintö ja sen tarjoama jatkuvuus puolestaan toimii sopeutumisen tukena ihmisille.

On tärkeää, että kulttuuriperintö nähdään paitsi mahdollisuutena ilmastopolitiikan suunnittelussa ja toteuttamisessa, myös ilmastonmuutoksen vaikutuksilta suojeltavana ja suojaavana arvona.

Toimenpidelinjaukset

- Kulttuuriperintö sisällytetään ilmastonmuutoksen hillintä- ja sopeutumissuunnitelmiin.
- Ilmastopolitiikkatoimien suunnittelussa arvioidaan vaikutuksia kulttuuriperinnön kannalta.
- Ilmastonmuutoksen vaikutuksia kulttuuriperintöön ja kulttuuriympäristöön seurataan.
- Kulttuuriperinnön vaalimisen kansainvälisiä toimia ja yhteistyötä vahvistetaan ilmastonmuutokseen ja kestäväan kehitykseen liittyen.

5.3 Kulttuuriperintö, oppiminen, osaaminen ja tutkimus

TAVOITTEET VUODELLE 2030

- Sivistys, osaaminen ja yhteiskunnan kyvykkyys hoitaa ja käyttää kulttuuriperintöä vahvistuvat kulttuuriperintökasvatuksen ja elämänmittaisen oppimisen avulla.
- Kulttuuriperintöalan ammattilaisten osaaminen vastaa monipuolisesti alan ja yhteiskunnan muuttuvia tarpeita.
- Kulttuuriperinnön tutkimus on monitieteistä ja kansainvälistä ja sen tuloksia hyödynnetään laajasti.
- Kulttuuriperintötieto on kattavaa, ajantasaista, yhteentoimivaa ja laajasti käytössä.

Sivistys, osaaminen ja yhteiskunnan kyvykkyys hoitaa ja käyttää kulttuuriperintöä vahvistuvat kulttuuriperintökasvatuksen ja elämänmittaisen oppimisen avulla

Kulttuuriperinnön ja historian tuntemus sekä niiden arvostaminen synnyttävät sivistystä. Sivistys on yhteiskunnallinen muutosvoima.

Varhaiskasvatuksessa ja eri koulutusasteilla, mukaan lukien taiteen perusopetus ja vapaa sivistystyö, kulttuuriperintö ja siihen liittyvät kysymykset ja ilmiöt kuten arvot, perinteet, tiedot, taidot ja ilmaisu, sisältyvät kasvatuksen ja opetuksen keskeisiin tavoitteisiin ja sisältöihin. Kulttuuriperintöä tarkastellaan opetuksessa ja kasvatuksessa monitieteisenä ja -taiteisena ilmiönä. Siihen perehdytään eri oppiaineissa hyödyntäen monipuolisesti erilaisia oppimisympäristöjä, työtapoja, oppimateriaaleja ja pedagogisia menetelmiä. Opetuksessa vahvistetaan yhteistyötä eri toimijoiden (muun muassa kirjastot, arkistot, museot, kotiseutuyhdistykset) ja ammattilaisten kanssa.

Kulttuuriperintöbarometrin (2021) mukaan erityisesti vanhemmat ikäryhmät, joilla on takanaan elämäkokemusta ja pidempi oppimispolku kuin nuoremmilla, arvostavat kulttuuriperintöä. Kulttuuriperinnön arvostuksen vahvistuminen nuoremmassa ikäryhmässä on keskeinen tekijä, jolla turvataan kulttuuriperinnön säilymisen ja jatkumisen edellytykset.

Kulttuuriperinnön harrastaminen ja siihen liittyvä vapaaehtoistyö vahvistavat kulttuuri- ja paikallidentiteettien muodostumista, kotoutumista sekä sosiaalista yhteenkuuluvuutta.

Vapaaehtoistyön ja harrastamisen sekä esimerkiksi kulttuuriperintöön liittyvien tapahtumien kautta syntyviä omakohtaisia kokemuksia tulisi aiempaa aktiivisemmin hyödyntää sukupolvien välillä ja eri väestöryhmien kesken. Se mahdollistaa osaltaan kulttuuriperintötiedon, taitojen ja osaamisen siirtämisen sekä kulttuuri- ja paikallisidentiteetin muodostumisen ja kotoutumisen.

Kulttuuriperintökasvatus luo valmiudet osallistua kulttuuriperinnön tunnistamiseen, määrittelyyn, siirtämiseen, välittämiseen ja uuden kulttuuriperinnön luomiseen. Kulttuuriperintökasvatuksessa kulttuuriperintöä tarkastellaan, koetaan ja luodaan moniaistisesti ja eri tavoin tuotettua tietoa käyttäen. Tämä edistää sekä oman että itselle vieraampien kulttuuriperintöjen tuntemusta ja arvostusta, harjoittaa ja kehittää kädentaitoja sekä vahvistaa kulttuuriperinnön lukutaitoa ja kulttuurista osaamista. Kulttuuriperintökasvatuksen aktiivinen toteuttaminen ja kehittäminen tulee ottaa huomioon sekä koulutuksessa että omaehtoisessa oppimisessa.

Toimenpidelinjaukset

- Kulttuuriperintökasvatuksen merkitystä opetussuunnitelman perusteissa, tutkintojen perusteissa ja varhaiskasvatussuunnitelmissa sekä muissa koulutuksen ja varhaiskasvatuksen kehittämistoimissa vahvistetaan.
- Omaehtoista elinikäistä oppimista tuetaan lisäämällä kaikenikäisten mahdollisuuksia monimuotoiseen kulttuuriperinnön harrastamiseen ja informaaliin oppimiseen.
- Opetushenkilöstön pedagogista osaamista kulttuuriperintökasvatuksessa kehitetään. Kulttuuriperintökasvatukseen liittyvien pedagogisten materiaalien, menetelmien ja työkalujen kehittämistä tuetaan.
- Kulttuuriperintösisältöjen ja oppimateriaalien yhteentoimivuutta ja käytettävyyttä kehitetään.

Kulttuuriperintöalan ammattilaisten osaaminen vastaa monipuolisesti alan ja yhteiskunnan muuttuvia tarpeita

Kulttuuriperintöalan kytkökset yhteiskunnan eri osa-alueille kuten tutkimukseen, koulutukseen, kasvatukseen, aluekehitykseen, sosiaali- ja terveysalaan, matkailuun, maatalouteen, infrastruktuureihin ja elinkeinoihin on tunnistettava nykyistä kattavammin. Kulttuuriperintöalan toimijoiden on tuotettava aktiivisesti tietoa päätöksenteon tueksi myös muille toimialoille ja osallistuttava yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Kulttuuriperintöalalla tarvitaan uudenlaista osaamista ajankohtaisen tiedon tuottamiseksi yhteiskunnan tarpeisiin sekä elinkeinoelämän erilaisissa verkostoissa toimimiseksi. Tulevaisuudessa esimerkiksi laaja-alainen liiketoimintaosaaminen, viestintäosaaminen sekä juridinen osaaminen ovat tärkeitä. Lisäksi tarvitaan taitoa rakentaa toimivia kumppanuuksia sekä yhdistää ja analysoida tietoa. Toisaalta myös perinteisten kädentaitojen, esimerkiksi restaurointiosaamisen, jatkuvuudesta tulee huolehtia.

Kulttuuriperinnön asiantuntijuus muodostuu monipuolisesta ja usealla tieteenalalla toteutettavasta koulutuksesta ja tutkimuksesta. Kulttuuriperintöalan ammattilaisten saatavuus on varmistettava myös jatkossa selvittämällä osaamisen katvealueet, ennakoimalla tulevaisuuden osaamistarpeita ja turvaamalla riittävät koulutuspaikat. Täydennyskoulutuksen kattavalla tarjonnalla ja riittävällä saatavuudella tulee huolehtia alan ammattilaisten ammattitaidon ylläpitämisestä ja uudistumisesta.

Historian sekä kulttuuriperinnön kerrostuneisuuden ja erityispiirteiden tunteminen on tunnistettava osaksi kaikkien alojen koulutussisältöjä ja ammatti-identiteettejä. Kulttuuriperintöön liittyvät osaamistarpeet otetaan riittävästi huomioon sekä tutkintoon johtavassa että täydennyskoulutuksessa eri ammattiryhmissä. Näitä eri ammattiryhmien koulutukseen sisältyviä asiakokonaisuuksia ovat esimerkiksi rakentaminen ja korjaustoiminta, suunnittelutehtävät ja kiinteistönhoito sekä juridiset erikoisalajat kuten immateriaalioikeus.

Toimenpidelinjaukset

- Kulttuuriperintöalan osaamistarpeet selvitetään ja osaamistarpeiden ennakointia kehitetään.
- Osaamista ja koulutusta kehitetään vastaamaan sekä alan omiin että yhteiskunnan muuttuviin tarpeisiin ja tukemaan sivistystä ja luovuutta.
- Kulttuuriperintöosaamisen tunnistamista ja tunnustamista edistetään. Kulttuuriperintöalan asiantuntijoiden työllistymismahdollisuuksia ja kulttuuriperintöosaamisen hyödyntämistä edistetään.

Kulttuuriperinnön tutkimus on monitieteistä ja kansainvälistä ja sen tuloksia hyödynnetään laajasti

Kulttuurin ja kulttuuriperinnön tutkimus on Suomessa laajaa. Esimerkiksi taidekorkeakouluissa koulutetaan alan osaajia ja tutkijoita. Näiden taidealan toimijoiden työn tuloksena syntyy myös kulttuuriperintöä.

Merkittävä osa huomisen kulttuuriperinnöstä muodostuu tämän päivän audiovisuaalisesta, visuaalisesta ja esittävästä taiteesta sekä käsi- ja taideteollisuuden, muotoilun ja arkkitehtuurin tuotteista ja palveluista. Tämän vuoksi taiteen, kulttuurin ja luovien alojen elinvoima ja kehittyminen ovat edellytyksiä monimuotoisen kulttuuriperinnön syntymiselle.

Kulttuuriperintöä hyödyntävä tutkittu, avoin ja luotettava tieto toimii vastavoimana disinformaatiolle ja kybervaikuttamiselle. Tämän vuoksi on tärkeää huolehtia kulttuuriperinnön säilyttämisestä, säilymisestä ja saavutettavuudesta. Se lisää myös yhdenvertaisuutta, kulttuuriperinnön arvostusta, monimuotoisuutta ja näkyvyyttä. Tutkimus tarjoaa syvällistä ja oikeaa tietoa omasta ja muiden historiasta ja kulttuuriperinnöstä, lisää ymmärrystä ja omistajuutta ja tuo kulttuuriperintötietoa lähemmäs jokaisen arkea.

Kulttuuriperinnön tutkimuksella on oltava resurssit, jotka mahdollistavat tutkimuksen pitkäjänteisen tekemisen. Alan perustutkimuksen edellytykset turvataan, tutkijoiden uran jatkuvuuteen ja kansainvälisyyteen panostetaan ja korkeakouluilla ja tutkimuslaitoksilla on mahdollisuus edistää soveltavaa tutkimusta monipuolisesti eri sidosryhmien kanssa. Korkeakoulujen, tutkimuslaitosten, museoiden ja arkistojen keskinäistä yhteistyötä ja vuoropuhelua tuetaan kulttuuriperinnön tutkimuksen vaikuttavuuden lisäämiseksi.

Kulttuuriperintöalan tutkijat, korkeakoulut ja instituutiot tuovat tieteellisesti tutkitun ja luotettavan tiedon kaikkien saataville. Kun tieto kulttuuriperinnöstä, kulttuuriperintökohteista ja yhteiskunnan menneisyydestä on ajantasaista ja päivittyy uuden tutkimustiedon myötä, voidaan ymmärtää paremmin myös nykytilanteen taustalla vaikuttavia ilmiöitä ja rakenteita. Monipuolisen ja monitieteisen tutkimuksen turvaamisella varmistetaan yhteiskunnan monimuotoisuuden näkyvyys ja vahvistetaan moniäänisyyttä.

Toimenpidelinjaukset

- Kulttuuriperinnön perustutkimuksen resurssit turvataan ja soveltavan tutkimuksen edellytyksiä tuetaan. Tutkimuksen monitieteisyyteen ja kansainvälisyyteen panostetaan.
- Kulttuuriperinnön tutkimuksen ja kulttuuriperintötiedon laajaa hyödyntämistä ja näkyvyyttä vahvistetaan. Alan tutkijoita rohkaistaan aktiiviseen keskusteluun ja osallistumiseen.

Kulttuuriperintötieto on kattavaa, ajantasaista, yhteentoimivaa ja laajasti käytössä

Kulttuuriperintöä ja sitä koskevaa tietoa tuottavat, käyttävät, hoitavat ja säilyttävät yksityiset ihmiset, erilaiset yhteisöt ja instituutiot, taiteen ja kulttuurin ammattilaiset ja harrastajat, tutkijat, yritykset ja julkinen sektori. Erityinen vastuu tiedon tallentamisesta ja tietoperustan kehittämisessä osana tehtäviään on kansallisilla virastoilla ja laitoksilla sekä kirjastoilla, arkistoilla ja museoilla. Ne turvaavat tiedon avointa saatavuutta ja yhteentoimivuutta ja vahvistavat kulttuuriperinnöstä kiinnostuneiden mahdollisuuksia osallistua tiedon tuottamiseen. Saavutettava ja luotettava kulttuuriperintötieto edistää yhdenvertaisuutta ja tukee kulttuuriperinnön säilymistä. Se hyödyttää opetusta, koulutusta, tutkimusta, datataloutta, kaupunkisuunnittelua ja matkailua.

Digitaalisen tiedon merkitys kasvaa edelleen. Digitaalisuuteen liittyviä mahdollisuuksia ei kuitenkaan ole hyödynnetty koko laajuudessaan. Tekoäly tuo menetelmiä kulttuuriperintöä koskevan tiedon tuottamiseen, tutkimiseen ja hyödyntämiseen esimerkiksi sisältöä analysoimalla. Tekoälyn avulla voidaan tarkastella, tutkia ja hyödyntää kulttuuriperintötietoa eri aloilla uusin tavoin. Virtuaaliset ja lisätyn todellisuuden ympäristöt mahdollistavat kulttuuriperinnön kokemisen vuorovaikutteisesti ja muuttavat oppimisen tapoja.

Digitaalisessa muodossa oleva data, avoimet tietokannat ja digitaaliset teknologiat saavuttavat yhdenvertaisemmin yhä useamman, alueellisesti ja globaalistikin. Laajamittaisella digitoinnilla voidaan tukea jokaisen oikeutta päästä oman kulttuuriperintönsä äärelle. Teknologian hyödyntäminen tukee digitaitojen ja tiedonhankinnan kehittymistä sekä uusien tulkintojen esittämistä kulttuuriperinnöstä. Ne tarjoavat aineistoa myös oman kulttuuriperintösuhteen kehittämiseksi. Tiedon yhteentoimivuutta tuetaan käyttämällä ja kehittämällä kansainvälisesti yhteisiä standardeja. Tiedon avaamisesta on monia hyviä esimerkkejä, kuten Finna.fi-palvelu.

Erityisen kriittistä on digitaalisen pitkäaikaissäilytyksen turvaaminen, sillä pitkällä aikajännteellä digitaalinen aineisto voi olla ainoa ilmenemismuoto, jos fyysinen tai aineeton kulttuuriperintö jostain syystä vaarantuu tai tuhoutuu.

Toimenpidelinjaukset

- Kulttuuriperintöalan toimijoiden mahdollisuuksia digitointiin vahvistetaan.
- Keskeisen kansallisen digitaalisen kulttuuriperintöaineiston pitkäaikaisesta ja pysyvästä säilyttämisestä huolehditaan.
- Korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja kulttuuriperintöalan toimijoiden keskinäistä yhteistyötä tuetaan.
- Kulttuuriperintötietoa jaetaan ja hyödynnetään aktiivisesti. Tietoperustan kehittämisestä ja tiedon yhteentoimivuudesta huolehditaan.

5.4 Kulttuuriperintö ja talous – kestävästi ja luovasti

TAVOITTEET VUODELLE 2030

- Kulttuuriperintö tunnistetaan yhteiskunnan yhteisenä pääomana.
- Kulttuuriperinnön kunnianhimoisen kehittämisen rahoitus pohja on laajentunut ja sen säilyttämistä turvataan julkisin varoin.
- Kulttuuriperintö on yhä merkittävämpi voimavara luovalle taloudelle ja muulle liiketoiminnalle.
- Kulttuuriperinnön erityislaatua ja itseisarvoa kunnioitetaan taloudellisessa toiminnassa.

Kulttuuriperintö tunnistetaan yhteiskunnan yhteisenä pääomana

Kulttuuriperintö on merkittävä yhteiskunnallinen pääoma. Sen arvot liittyvät aineellisiin arvoihin, kuten kokoelmiin ja rakennuksiin, mutta myös aineettomaan arvonluontiin, inhimilliseen pääomaan ja osaamiseen. Jotta kulttuuriperintöpääomaan investointi tuottaisi kestävä kasvun mukaista aineetonta ja aineellista hyvinvointia, on sen hyvästä hoidosta ja taloudellisesta tuottavuudesta huolehdittava osaavasti ja yhteistyössä eri toimijoiden kesken.

Kulttuurialojen osuus vuonna 2019 oli 3,1 % Suomen bruttokansantuotteesta. Euroopan unionissa vastaava luku vuonna 2019 oli 4,4 %. Investoiminen kulttuuriperintöön tuottaa myös taloudellisia kerrannaisvaikutuksia esimerkiksi alan toimijoiden hankintojen ja palveluiden ostoina, maksettujen palkkojen tuottamana ostovoimana ja verotuloina sekä synnyttämällä kysyntää muiden alojen palveluille. Kulttuuriperintöön investoidun pääoman tuottoa arvioitaessa on otettava huomioon taloudellisen arvon lisäksi myös muita tuotteita kuten sosiaalisen, kulttuurisen ja sivistyspääoman kasvu ja yhteiskunnalle ja väestölle tuotettujen palveluiden ja hyötyjen arvo. Kulttuuriperintöalan taitojen hyödyntäminen voi avata uusia mahdollisuuksia yrittäjyydelle ja työllisyydelle.

Aineellista ja aineetonta kulttuuriperintöä hyödynnetään taloudellisessa toiminnassa suoraan tai välillisesti kilpailukyvyyn lisäämiseksi ja erottautumisen vahvistamiseksi. Alueet ja kunnat profiloituvat nähtävyyksien, tapahtumien ja perinteiden kautta. Alueelliset erityispiirteet löytyvät usein luonnosta, kulttuurista ja historiasta. Viihtyisän ja vetovoimaisen asuin- ja yritys ympäristön luomisessa kulttuuriympäristöllä on merkittävä rooli. Ottamalla huomioon ajallinen kerrostuneisuus ja kulttuuriympäristön erityispiireet kaupunkisuunnittelussa, kaavoituksessa ja aluekehittämisessä luodaan laadukkaita ympäristöjä, jotka

toimivat kilpailutekijöinä ja nostavat alueiden arvoa houkuttelemalla matkailijoita, uusia asukkaita ja yksityisiä investointeja. Osallistavan suunnitellun avulla voidaan lisätä myös asukkaiden vaikutusmahdollisuuksia ja vahvistaa moninaisuutta ja demokratiaa.

Matkailu- ja ravintolapalvelut sekä tapahtuma-ala lisäävät veto-, pito- ja lumovoimaansa hyödyntämällä näitä samoja aineksia markkinoinnissaan ja palveluidensa sisällöissä. Parhaiten kulttuuriperintösisältöjen ja -kohteiden merkitys on tunnistettu ehkä juuri matkailussa. Vuonna 2016 kulttuuriperintökohteista kiinnostuneiden ja niissä vierailneiden osuus ulkomaisista lomamatkailijoista oli 61 %. Vuoden 2017 Eurobarometrissa 68 % vastanneista arvioi, että kulttuuriperintö voi vaikuttaa heidän matkakohteensa valintaan. Suomessa vuoden 2021 Kulttuuriperintöbarometri osoitti 80 % vastaajista haluavan nähdä kulttuuriperintöä matkustaessaan.

Kulttuuriperintöön liittyvistä aluetaloudellisista vaikutuksista on käytettävissä jonkin verran tutkittua tietoa. Vuonna 2013 tehdyssä Vaasan yliopiston Suomen museoliitolle tuottamassa tutkimuksessa arvioitiin museoiden aluetaloudelliset vaikutukset kerrannaisvaikutuksineen noin 340–500 miljoonaksi euroksi. Selvitysten mukaan taloudellisista voitoista pienempi osa palautuu kulttuurilaitoksille, ja huomattavasti suurempi osa kanavoituu yhteiskunnan muihin toimintoihin, kuten matkailu- ja ravintola-alalle.

Vaikka kulttuuriperinnön potentiaali taloudellisessa toiminnassa on tunnistettu, ei sitä vielä ole täysimääräisesti hyödynnetty. Lisäämällä ja jakamalla tietoa kulttuuriperinnön taloudellisesta merkityksestä sekä kestävästä käyttötavoista tuetaan kulttuuriperinnön taloudellisen merkityksen kasvua. Jotta tämän pääoman arvo säilyy, on huolehdittava kulttuuriperinnön hoitamisesta ja kehittämisestä. Esimerkiksi kulttuuriympäristön hoitoon, kunnossapitoon ja kehittämiseen sijoitettavat voimavarat tai museoiden ja kulttuuriperintökohteiden toimintaedellytyksistä huolehtiminen ovat välttämättömiä investointeja pääoman arvon säilyttämiseksi ja sen tuottavuuden kehittämiseksi.

Toimenpidelinjaukset

- Kulttuuriperinnön taloudellisten, työllistävien ja alueelliseen vetovoimaan liittyvien vaikutusten seuranta kehitetään.
- Kulttuuriperintöön ja kulttuuriympäristöihin pohjautuvaa kestävä matkailua edistetään.
- Pääoman arvoa ylläpidetään huolehtimalla kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristön hoitamisesta ja kehittämisestä.

Kulttuuriperinnön kunnianhimoisen kehittämisen rahoituspohja on laajentunut ja sen säilyttämistä turvataan julkisin varoin

Kulttuuriperinnön omistajuus ja vastuu sen ylläpidosta ja kehittämisestä jakautuvat yhteiskunnassa laajasti kuntien, yhdistysten, säätiöiden, yritysten ja yksityishenkilöiden sekä valtion kesken. Säilyttämiseen liittyvistä velvoitteista huolehtimalla on mahdollista ylläpitää ja kehittää omaisuuden arvoa ja luoda uusia mahdollisuuksia sen hyödyntämiselle. Toimijoiden välisillä kumppanuuksilla voidaan edistää kulttuuriperinnön myönteisten vaikutusten laajenemista eri yhteiskunnan sektoreille.

Kansalaisten näkemyksiä selvittäneen kulttuuriperintöbarometrin (2021) mukaan 76 % vastaajista katsoo, että kulttuuriperinnön suojeluun ja hoitamiseen tulee käyttää julkisia varoja. Lisäksi 58 % vastaajista on sitä mieltä, että suojeluun ja hoitamiseen tulee käyttää yksityisiä varoja. 75 % mukaan valtion tulee tukea taloudellisesti niitä, jotka säilyttävät ja hoitavat kulttuuriperintöä.

Julkisten varojen käyttäminen kulttuuriperinnön suojeluun ja hoitamiseen koetaan siten oikeutetuksi. Valtio on sitoutunut myös kansainvälisissä sopimuksissa kulttuuriperinnön suojeluun. Julkisin varoin on näin ollen perusteltua turvata yhteisesti arvokkaaksi ja merkitykselliseksi koetun kulttuuriperinnön suojelusta ja hoitamisesta aiheutuvia kustannuksia. Julkisin varoin tuotetaan myös tarvittavia viranomais- ja asiantuntijapalveluita sekä tuetaan yksityisen sektorin kulttuuriperintöpalveluja tuottavia toimijoita. Julkisen sektorin rahoitusta puoltavat myös ne välilliset hyödyt ja kustannussäästöt, joita investoinnit kulttuuriperintöön tuottavat. Pienilläkin avustuksilla on todettu olevan merkittäviä heijastusvaikutuksia investointien siemenrahoituksena ja kannustimena.

Julkisen talouden kiristyminen vaikuttaa myös kulttuuriperintöön kohdentuvan rahoituksen näkymiin. Kulttuuriperinnön yhteiskunnallisen ja taloudellisen merkityksen hyödyntämiseksi ja kasvattamiseksi tarvitaan kestävä rahoituspohja, jolla huolehditaan kulttuuriperinnön säilymisen ja kunnianhimoisen kehittämisen edellytyksistä. Yksityisen sektorin voimavarojen kohdentumista kulttuuriperinnön hoitoon kilpaillun rahoituksen, kumppanuuksien ja muiden väylien kautta on tarpeen kannustaa ja kehittää. Perinteisten rahoitusmuotojen ja avustusten rinnalle kehitetään uusia, kannustavia rahoituskeinoja, jotka edistävät julkisen ja yksityisen sektorin yhteistä vastuunkantoa kulttuuriperinnöstä. Lisäksi edellytyksenä on, että saatavilla on ajantasaista tietoa ja osaamista kulttuuriperinnön hoidosta, säilyttämisestä ja korjaamisesta. Yksityisen sektorin investointien lisäämiseksi tulisi selvittää myös esimerkiksi verotuksellisten kannustimien kehittämistä.

Tavoitteena on, että yrityssektorilla tunnistettaisiin nykyistä vahvemmin yhteiskuntavastuu kulttuuriperinnöstä. Yrityksen yhteiskuntavastuulla viitataan kestävä kehityksen edistämiseen ja vastuulliseen liiketoimintaan, jossa otetaan huomioon toiminnan vaikutuksia ympäröivään yhteiskuntaan. Vastuulliseen toimintaan kuuluvat muun muassa

ihmisoikeuksien kunnioittaminen ja ympäristövaikutusten arvioiminen. Kulttuuriperinnön osalta yhteiskuntavastuun kantaminen tarkoittaa yrityksen vastuuta oman kulttuuriperintönsä hoitamisesta ja ylläpitämisestä sekä yhteisen kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristön arvostuksesta omassa toiminnassaan. Hyvin hoidettu ja mielenkiintoinen kulttuuriperintö on yrityksen maineen ja kilpailukyvyn kannalta merkittävä positiivinen voimavara.

Toimenpidelinjaukset

- Nykyisten rahoitusmuotojen kehittämistä ja mahdollisuuksia uusille kannustimille selvitetään (esim. verotukselliset keinot).
- Yksityisellä sektorilla on tunnistettu yhteiskuntavastuu kulttuuriperinnöstä.
- Julkisin varoin turvataan yhteisesti arvokkaaksi koetun kulttuuriperinnön suojelun ja säilyttämisen edellytykset.

Kulttuuriperintö on yhä merkittävämpi voimavara luovalle taloudelle ja muulle liiketoiminnalle

Luova talous on luovista aloista ja luovasta osaamisesta syntyvää liiketoimintaa, joka tuottaa taloudellisen arvon lisäksi mm. kulttuurista ja sosiaalista arvoa. Luovan talouden arverkot muodostuvat eri toimijoiden monimutkaisesta vuorovaikutuksesta. Kulttuuriperintö tunnistetaan voimavarana, kun kehitetään muun muassa elämyksellisten ympäristöjen hyödyntämistä liiketoiminnassa, kulttuuriperintökohteisiin liittyvää liiketoimintaa ja kulttuuriperintöä hyödyntäviä tuotteita ja palveluita niin kuluttajille kuin yritysasiakkaillekin.

Kulttuuriperintösisältöjä ja -palveluita sekä kulttuuriperintöalan toimijoiden osaamista tulisi hyödyntää arverkoissa nykyistä monipuolisemmin ja pitkäjänteisemmin. Tämä edellyttää yksityisen, kolmannen ja julkisen sektorin toimijoiden riippuvuus- ja vuorovaikutussuhteiden ja toimintarakenteiden mallintamista, osaamis-, tutkimus- ja kehittämistarpeiden määrittämistä, yhteistyön vahvistamista sekä ansaintamallien kehittämistä. Euroopan unionin eri rahoitusmahdollisuudet voivat avata mahdollisuuksia uusien palveluiden kehittämiseen ja kansainvälistymiseen.

Teknologia tarjoaa mahdollisuuksia kulttuurialalle ei pelkästään hyödyntää valmiita ratkaisuja, vaan myös aktiivisesti tuottaa uusia. Kulttuuriperintötoimijat voivat osallistua esimerkiksi tekoälyyn tai virtuaali- ja lisättyyn todellisuuteen liittyvien teknologioiden kehittämiseen ja pilotointiin tarjoamalla käyttöön tietovarantojaan ja osaamistaan.

Kulttuuriperinnön ja taiteen digitalisoituminen voi tarjota kulttuuriperintötoimijoille uusia rooleja kehittyvissä arvoverkoissa ja ekosysteemeissä. Tätä varten kulttuuriperintöalan toimijoiden osaamista yritysysteistyön tekemisessä tulee parantaa ja luoda tilaisuuksia yritysten ja kulttuuriperintöalan kohtaamisille.

Kulttuuriperintösisältöjä on digitoitu määrätietoisesti jo parinkymmenen vuoden ajan ja niiden muodostama kokonaisuus muodostaa yhteiskunnallisesti merkittävän tietovarannon. Kulttuuriperintösisältöjen avaamisen myötä kulttuuriperinnön näkyvyys ja välilliset taloudelliset vaikutukset ovat lisääntyneet huomattavasti. Esimerkiksi tulevaisuudessa teknologian on arvioitu olevan yhä kiinteämpi osa matkakokemusta, mikä avaa mahdollisuuksia digitaaliseen kulttuuriperintöön pohjautuvien matkailutuotteiden kehittämiseksi.

Digitaaliset sisällöt ovat moninaisesti hyödynnettävissä. Kulttuuriperintöalan toimijoiden hallinnoiman tekijänoikeuden alaisen materiaalin laajempi hyödyntäminen lisää tekijöille kanavoituvia tuloja. Yhteistyössä taiteilijoiden ja heitä edustavien järjestöjen kanssa on mahdollista edelleen kehittää järjestelmiä, jotka lisäävät taiteen saatavuutta kaikille käyttäjille ja samalla turvaavat tekijöille asianmukaiset korvaukset teosten käytöstä. Samaan aikaan tulee kehittää kulttuuriperintötoimijoiden digitaalisia liiketoimintamalleja ja lisätä toimijoiden tulonmuodostusta digitaalisten palveluiden avulla.

Toimenpidelinjaukset

- Kulttuuriperintöyrittäjyydelle ja kulttuuriperintöön pohjautuvalle vastuulliselle liiketoiminnalle kannustetaan luomaan uusia toimintamalleja.
- Kulttuuriperintötiedon ja digitaalisten sisältöjen kaupallista hyödyntämistä erityisesti matkailupalveluiden kehittämisessä ja innovatiivisten teknologioiden kehittämisessä edistetään.
- Kumppanuuksien kehittämistä ja arvoverkkojen muodostumista kulttuuriperintöalan toimijoiden, yritysten ja tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan välille tuetaan.
- Kulttuuriperintöalan toimijoita kannustetaan hyödyntämään aktiivisesti Euroopan unionin rahoitusohjelmia ja rakennerahastoja.

Kulttuuriperinnön erityislaatua ja itseisarvoa kunnioitetaan taloudellisessa toiminnassa

Kulttuuriperinnön nykyistä laajempi taloudellinen hyödyntäminen laajentaa kulttuuriperinnön käyttäjäkuntaa. Jotta kulttuuriperinnön arvot ja merkitykset tunnistettaisiin ja ne huomioitaisiin liiketoiminnallisessa käytössä, tarvitaan toiminnan kehittämisessä kulttuuriperintöalan toimijoiden aktiivista osallistumista ja kumppanuutta. Tiedon ja osaamisen jakaminen tukee kestävien kulttuuriperintöön pohjautuvien tuotteiden ja palveluiden kehittämistä.

Taloudellisen toiminnan lähtökohtana tulee olla kulttuuriperinnön kunnioittaminen ja suojaaminen negatiivisilta vaikutuksilta. Aina tässä ei ole onnistuttu. Esimerkiksi matkailussa kulttuuriperinnön käyttö edellyttää tarkkaa ja ennakoivaa harkintaa: matkailu voi yhtäältä tuoda kulttuuriperinnölle uusia yleisöjä ja tuloja, mutta toisaalta aiheuttaa kohteen kulumista tai muulla tavoin uhata kulttuuriperinnön säilymistä, vaalimista ja oikeudenmukaista välittämistä. Erityisesti tämä korostuu alkuperäiskansojen kulttuuriperintöön liittyvissä toimissa, joissa tulee kunnioittaa alkuperäiskansojen oikeutta omaan kulttuuriperintöönsä ja sen käyttöön.

Kulttuuriperinnöstä on pyritty hyötymään taloudellisesti myös laittomissa tarkoituksissa. Kulttuuriesineiden laittoman kaupan ehkäisemiseksi lupamenettelyjen ja rajavalvonnan ohella erityisen tärkeää olisi kyetä yhteistyössä kulttuuriesineiden kauppaa harjoittavien tahojen kanssa kehittämään eettistä ja ennakoivaa toimintaa sekä sitoutumista esineiden ja taiteen taustojen selvittämiseen. Tämä koskee esimerkiksi konfliktialueilta laittomasti tuotuja arkeologisia, taide- ja kulttuuriesineitä.

Toimenpidelinjaukset

- Tietoisuutta kulttuuriperinnön arvojen huomioimisesta taloudellisessa toiminnassa lisätään.
- Kulttuuriesineisiin liittyvän kaupan ja menettelyiden eettisiä käytäntöjä kehitetään yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.
- Alkuperäiskansojen oikeuksia kulttuuriperinnön käyttämisessä ja hyödyntämisessä suojellaan.

6 Strategian yhteiskunnalliset ja taloudelliset vaikutukset

6.1 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Kulttuuriperintöstrategian tavoitteena on, että kulttuuriperintöön liittyvät mahdollisuudet ja vaikutukset tunnistettaisiin yhteiskunnassa ja eri hallinnonaloilla nykyistä paremmin ja kattavammin. Strategian tavoitteita toteuttamalla lisättäisiin merkittävästi yhteiskunnan oikeudenmukaisuutta ja demokratiaa sekä kaikkien oikeutta kulttuuriperintöön. Tavoitteiden toteuttaminen edellyttää, että koko yhteiskunta kantaa vastuuta kulttuuriperinnöstä, sen säilyttämisestä, suojelemisesta, dokumentoinnista ja hyvästä hoidosta.

Strategiassa tarkastellaan ensimmäistä kertaa Suomessa kokonaisvaltaisesti kaikkia kulttuuriperinnön eri osa-alueita. Strategian keskeiset teemat liittyvät kestävän kehityksen edistämiseen, osallisuuden lisäämiseen ja monimuotoisuuden tunnistamiseen. Strategiassa korostetaan osaamisen, koulutuksen ja tutkimuksen sekä luotettavan tiedon merkitystä sekä kuvataan kulttuuriperintöön liittyviä taloudellisia mahdollisuuksia ja tarpeita.

Strategian toimilla voidaan vauhdittaa siirtymistä kestävämpään elämäntapaan sekä ilmastonmuutoksen vaikutuksiin varautumista ja niiden hillitsemistä. Kulttuuriperintöpääomasta huolehtiminen edellyttää riittävien resurssien turvaamista kulttuuriperinnön suojeluun, hoitoon ja säilyttämiseen. Lisäksi tulee huolehtia hallinnon ja lainsäädännön toimivuudesta ja ajantasaisuudesta. Kulttuuriperintöä hyödyntämällä luodaan uusia mahdollisuuksia liiketoiminnalle ja lisätään positiivisia taloudellisia vaikutuksia.

6.2 Taloudelliset vaikutukset

Kulttuuriperintöstrategian lähtökohtana on, että kulttuuriperintö on yhteistä pääomaamme, jonka arvon säilymisestä tulee huolehtia. Investoimalla kulttuuriperintöön luodaan yhteiskuntaan myönteisiä taloudellisia vaikutuksia ja mahdollisuuksia luovalle taloudelle. Kulttuuriperintöä voidaan hyödyntää kestävän kasvun ja vastuullisen liiketoiminnan voimavarana.

Strategian tavoitteena on, että kulttuuriperinnön merkitys ja mahdollisuudet tunnistetaan yhteiskunnassa laajasti ja toimijat eri sektoreilta osallistuvat sen kehittämiseen. Kulttuuriperintöalan ja yksityisen sektorin kumppanuudet tuottavat uutta liiketoimintaa ja taloudellista lisäarvoa. Kulttuuriperinnön työllistävät ja aluetaloudelliset vaikutukset ovat merkittäviä.

Kulttuuriperintöä hoidetaan ja ylläpidetään sekä julkisen että yksityisen sektorin voimin. Tavoitteena on, että yritysten yhteiskuntavastuu kulttuuriperinnön säilyttämisessä vahvistuu.

Taloudellisia vaikutuksia on tarkoitus arvioida tarkemmin toimeenpanosuunnitelman laatimisen yhteydessä. Mikäli valtiontalouden puitteissa on mahdollista osoittaa lisäresursseja strategian toteuttamiseen, tavoitteiden saavuttaminen voi tapahtua nopeammin ja vaikuttavammin.

Tällaisia toimenpiteitä strategiassa ovat:

- kulttuuriperinnön säilyttäminen ja ylläpito sekä kulttuuriomaisuuden suojeleminen
- kulttuuriperintöalan toimintaedellytysten turvaaminen
- kulttuuriperinnön hoitoa koskevien avustusjärjestelmien ja kannustimien (ml. verotukselliset keinot) kehittäminen
- kulttuuriperinnön digitalisoinnin ja digitaalisten palveluiden edistäminen
- kulttuuriperintöosaamisen ja kulttuuriperintökasvatuksen edistäminen
- kulttuuriperintöä koskevan tietoperustan vahvistaminen.

7 Strategian jatkovalmistelu, seuranta ja arviointi

Kulttuuriperintöstrategiaehdotuksen neljä tavoitekokonaisuutta sisältävät myös ehdotukset toimenpidelinjauksiksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön tarkoituksena on järjestää kulttuuriperintöstrategiaehdotuksesta lausuntokierros. Lausuntopalautteen pohjalta laaditaan esitys valtioneuvoston periaatepäätökseksi.

Valtioneuvoston tehtyä strategiasta periaatepäätöksen opetus- ja kulttuuriministeriön tarkoituksena on käynnistää tarkemman toimeenpanosuunnitelman laatiminen. Toimeenpanosuunnitelma laadittaisiin yhteistyössä keskeisten ministeriöiden sekä niiden sidosryhmien kanssa, joita toimeenpano koskisi. Suunnitelmassa esitettäisiin kunkin tavoitekokonaisuuden ja niihin sisältyvien toimenpidelinjausten pohjalta tarkennetut toimenpiteet sekä toimenpiteiden toteutustavat, vastuutahot, aikajänne ja toteutumisen seuranta.

Toimeenpanosuunnitelman seurannasta ja strategian arvioinnista päätettäisiin tarkemmin valtioneuvoston periaatepäätöksen yhteydessä.

Liite 1. Kooste tavoitteista ja toimenpidelinjauksista

Kulttuuriperintö omana ja yhteisenä

Kaikkien oikeus kulttuuriperintöön toteutuu. Kulttuuriperinnön hyväksi toimitaan aktiivisesti

- Kaikkien osallistumista ja vaikuttamista kulttuuriperintöön tuetaan. Erityisesti vähemmistöjen kulttuuriperintöä koskevien oikeuksien toteutumista tuetaan.
- Kulttuuriperintöalan toimijoiden yhdenvertaisuusosaamista vahvistetaan.
- Kulttuuriperintöön liittyvien oikeuksien toteutumista seurataan strategia-kauden aikana.
- Kulttuuriperintöön liittyvien jännitteiden ja ristiriitojen käsittelyyn luodaan vuorovaikutteisia ja sovittelevia toimintamalleja.

Tallennettu ja suojeltu kulttuuriperintö heijastaa moninaista yhteiskuntaa

- Moninaisen kulttuuriperinnön dokumentoinnissa, tallentamisessa, säilyttämisessä ja välittämisessä kehitetään erilaisia toimintatapoja.
- Kulttuuriperintöä käytetään monipuolisesti.
- Kulttuuriperintöpalveluiden ja sisältöjen saavutettavuus varmistetaan koko maassa.
- Digitaalisella tallentamisella ja teknologisia valinnoilla varmistetaan kulttuuriperintötiedon pitkäaikainen säilyminen.

Kulttuuriperinnön laaja yhteiskunnallinen merkitys on tunnistettu. Kulttuuriperintö on kaikkien hyvinvointia lisäävä voimavara

- Kulttuuriperintöalan toimijat ja tiedeyhteisö lisäävät ja jakavat tietämystä kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta.
- Monialaisella yhteistyöllä lisätään tietoa kulttuuriperinnön hyvinvointivaikutuksista ja kehitetään toimintamalleja niiden hyödyntämiseksi.
- Kulttuuriperintöalan taloudellisten, hallinnollisten ja lainsäädännöllisten toimintaedellytysten ajantasaisuudesta ja kehittämisestä huolehditaan.

Kulttuuriperintö, luonto ja ilmastonmuutos - kestäviä ratkaisuja

Kulttuuriperintötiedolla ja -taidoilla on vauhditettu siirtymistä kohti kestävämpää elämäntapaa

- Kulttuuriperintöalan toimijat edistävät kestävä elämäntapaa esimerkiksi erilaisia sisältöjä ja tietoa tuottamalla ja välittämällä sekä kulttuuriperintötiedon hyödyntämistä arjen ratkaisuissa.

Kulttuuriympäristöjä käytetään ja hoidetaan kestävällä tavalla

- Keinoja vajaakäytössä olevan rakennuskannan, erityisesti rakennusperintökohteiden, käyttöasteen nostamiseksi ja ylläpidon kehittämiseksi kartoitetaan.
- Rakennuksen vähähiilisyyden, kiertotalouden ja ominaispiirteet huomioon ottavia korjauskonsepteja olemassa oleville rakennuksille kehitetään.
- Perinnebiotooppien ja muiden kulttuurimaisemien hoitoa ja merkitystä vahvistetaan.
- Arkeologisen kulttuuriperinnön suojelua vahvistetaan kehittämällä kohteiden kestävää hoitoa ja ilmastonmuutoksen vaikutusten seurantaa.

Kulttuuriperintöalan toimijat ovat vähähiilisen ja kestävän toiminnan tiennäyttäjiä

- Kulttuuriperintöalan politiikkatoimissa ja rahoitusinstrumenteissa otetaan huomioon kestävyiden näkökulmat.
- Kulttuuriperintöalan toimijat kehittävät osaamistaan ilmastonmuutokseen sopeutumiseen ja hillintään sekä kiertotalouteen liittyvissä kysymyksissä ja ratkaisuissa.
- Kulttuuriperintöalalle luodaan mittareita, jotka ilmaisevat toiminnan ekologista, taloudellista, sosiaalista ja kulttuurista kestävyttä.

Kulttuuriperintöarvot, luontoarvot ja ekologisen kestävyiden tavoitteet on sovitettu yhteen

- Eri sektoreiden, kuten luonnon- ja kulttuuriperinnön suojelun välistä yhteistyötä lisätään mm. hallinnonalojen yhteisten, ennakkoivien suunnitelmien ja tietovarantojen yhteentoimivuuden alueilla.
- Monitieteisiä tutkimusohjelmia edistetään.

Kulttuuriperintöarvot ja niiden tarjoamat ratkaisut on otettu huomioon ilmastopolitiikassa

- Kulttuuriperintö sisällytetään ilmastonmuutoksen hillintä- ja sopeutumis suunnitelmiin.
- Ilmastopolitiikkatoimien suunnittelussa arvioidaan vaikutuksia kulttuuriperinnön kannalta.
- Ilmastonmuutoksen vaikutuksia kulttuuriperintöön ja kulttuuriympäristöön seurataan.
- Kulttuuriperinnön vaalimisen kansainvälisiä toimia ja yhteistyötä vahvistetaan ilmastonmuutokseen ja kestävään kehitykseen liittyen.

Kulttuuriperintö, oppiminen, osaaminen ja tutkimus

Sivistys, osaaminen ja yhteiskunnan kyvykkyys hoitaa ja käyttää kulttuuriperintöä vahvistuvat kulttuuriperintökasvatuksen ja elämänmittaisen oppimisen avulla

- Kulttuuriperintökasvatuksen merkitystä opetussuunnitelman perusteissa, tukintojen perusteissa ja varhaiskasvatussuunnitelmissa sekä muissa koulutuksen ja varhaiskasvatuksen kehittämistoimissa vahvistetaan.
- Omaehtoista elinikäistä oppimista tuetaan lisäämällä kaikenikäisten mahdollisuuksia monimuotoiseen kulttuuriperinnön harrastamiseen ja informaaliin oppimiseen.
- Opetushenkilöstön pedagogista osaamista kulttuuriperintökasvatuksessa kehitetään. Kulttuuriperintökasvatukseen liittyvien pedagogisten materiaalien, menetelmien ja työkalujen kehittämistä tuetaan.
- Kulttuuriperintösisältöjen ja oppimateriaalien yhteentoimivuutta ja käytettävyyttä kehitetään.

Kulttuuriperintöalan ammattilaisten osaaminen vastaa monipuolisesti alan ja yhteiskunnan muuttuvia tarpeita

- Kulttuuriperintöalan osaamistarpeet selvitetään ja osaamistarpeiden ennakointia kehitetään.
- Osaamista ja koulutusta kehitetään vastaamaan sekä alan omiin että yhteiskunnan muuttuviin tarpeisiin ja tukemaan sivistystä ja luovuutta.
- Kulttuuriperintöosaamisen tunnistamista ja tunnustamista edistetään. Kulttuuriperintöalan asiantuntijoiden työllistymismahdollisuuksia ja kulttuuriperintöosaamisen hyödyntämistä edistetään.

Kulttuuriperinnön tutkimus on monitieteistä ja kansainvälistä ja sen tuloksia hyödynnetään laajasti

- Kulttuuriperinnön perustutkimuksen resurssit turvataan ja soveltavan tutkimuksen edellytyksiä tuetaan. Tutkimuksen monitieteisyyteen ja kansainvälisyyteen panostetaan.
- Kulttuuriperinnön tutkimuksen ja kulttuuriperintötiedon laajaa hyödyntämistä ja näkyvyyttä vahvistetaan. Alan tutkijoita rohkaistaan aktiiviseen keskusteluun ja osallistumiseen.

Kulttuuriperintötieto on kattavaa, ajantasaista, yhteentoimivaa ja laajasti käytössä

- Kulttuuriperintöalan toimijoiden mahdollisuuksia digitointiin vahvistetaan.
- Keskeisen kansallisen digitaalisen kulttuuriperintöaineiston pitkäaikaisesta ja pysyvästä säilyttämisestä huolehditaan.
- Korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja kulttuuriperintöalan toimijoiden keskinäistä yhteistyötä tuetaan.

- Kulttuuriperintötietoa jaetaan ja hyödynnetään aktiivisesti. Tietoperustan kehittämisestä ja tiedon yhteentoimivuudesta huolehditaan.

Kulttuuriperintö ja talous – kestävästi ja luovasti

Kulttuuriperintö tunnistetaan yhteiskunnan yhteisenä pääomana

- Kulttuuriperinnön taloudellisten, työllistävien ja alueelliseen vetovoimaan liittyvien vaikutusten seuranta kehitetään.
- Kulttuuriperintöön ja kulttuuriympäristöihin pohjautuvaa kestävä matkailua edistetään.
- Pääoman arvoa ylläpidetään huolehtimalla kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristön hoitamisesta ja kehittämisestä.

Kulttuuriperinnön kunnianhimoisen kehittämisen rahoituspohja on laajentunut ja sen säilyttämistä turvataan julkisin varoin

- Nykyisten rahoitusmuotojen kehittämistä ja mahdollisuuksia uusille kannustimille selvitetään (esim. verotukselliset keinot).
- Yksityisellä sektorilla on tunnistettu yhteiskuntavastuu kulttuuriperinnöstä.
- Julkisin varoin turvataan yhteisesti arvokkaaksi koetun kulttuuriperinnön suojelun ja säilyttämisen edellytykset.

Kulttuuriperintö on yhä merkittävämpi voimavara luovalle taloudelle ja muulle liiketoiminnalle

- Kulttuuriperintöyrittäjyydelle ja kulttuuriperintöön pohjautuvalle vastuulliselle liiketoiminnalle kannustetaan luomaan uusia toimintamalleja.
- Kulttuuriperintötiedon ja digitaalisten sisältöjen kaupallista hyödyntämistä erityisesti matkailupalveluiden kehittämisessä ja innovatiivisten teknologioiden kehittämisessä edistetään.
- Kumppanuuksien kehittämistä ja arvoverkkojen muodostumista kulttuuriperintöalan toimijoiden, yritysten ja tutkimus-, kehitys- ja innovaatio-toiminnan välille tuetaan.
- Kulttuuriperintöalan toimijoita kannustetaan hyödyntämään aktiivisesti Euroopan unionin rahoitusohjelmia ja rakennerahastoja.

Kulttuuriperinnön erityislaatua ja itseisarvoa kunnioitetaan taloudellisessa toiminnassa

- Tietoisuutta kulttuuriperinnön arvojen huomioimisesta taloudellisessa toiminnassa lisätään.
- Kulttuuriesineisiin liittyvän kaupan ja menettelyiden eettisiä käytäntöjä kehitetään yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.
- Alkuperäiskansojen oikeuksia kulttuuriperinnön käyttämisessä ja hyödyntämisessä suojellaan.

Liite 2. Luettelo kulttuuriperintöä koskevasta keskeisestä lainsäädännöstä

- **Perustuslain** (731/1999) 20 §:n 1 momentin mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Lain 17 § 1 momentin mukaan Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi.
- **Ahvenanmaan itsehallintolain** (1144/1991) mukaan maakunnalla on lainsäädäntövalta muun muassa rakennus- ja kaavoitustointa, naapuruussuhteita, asuntotuotantoa, luonnon- ja ympäristönsuojelua, luonnon virkistyskäyttöä, vesioikeutta, muinaismuistoja sekä kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten ja esineiden suojelua koskevissa asioissa maakunnassa, sekä eräissä kulttuuria, arkisto-, kirjasto- ja museolaitosta koskevissa asioissa.
- **Saamelaiskäräjistä annetun lain** (974/1995) mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on saamelaisten kotiseutualueella omaa kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin sanotussa laissa ja muualla laissa säädetään.
- **Kuntien kulttuuritoiminnasta annetussa laissa** (166/2019) tavoitteena on tukea ihmisten mahdollisuuksia luovaan ilmaisuun ja toimintaan sekä kulttuurin ja taiteen tekemiseen ja kokemiseen, edistää kaikkien väestöryhmien yhdenvertaisia mahdollisuuksia ja osallistumista kulttuuriin, taiteeseen ja sivistykseen, vahvistaa väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä osallisuutta ja yhteisöllisyyttä ja luoda edellytyksiä elinvoiman kehittymiselle. Lain 3 § 5 momentin mukaan kunnan tehtävänä on edistää kulttuuriperinnön ylläpitämistä ja käyttöä sekä paikallista identiteettiä tukevaa ja kehittävää toimintaa.
- **Museolain** (314/2019) tavoitteena on ylläpitää ja vahvistaa yksilöiden ja yhteisöjen ymmärrystä ja osallisuutta kulttuurista, historiasta ja ympäristöstä, edistää kulttuuri- ja luonnonperinnön sekä taiteen säilymistä tuleville sukupolville, edistää yhteisöllisyyttä, jatkuvuutta ja kulttuurista moninaisuutta sekä edistää sivistystä, hyvinvointia, yhdenvertaisuutta ja demokratiaa.
- **Yleisistä kirjastoista annetussa laissa** (1492/2016) tavoitteena on edistää väestön yhdenvertaisia mahdollisuuksia sivistykseen ja kulttuuriin, tiedon saatavuutta ja käyttöä, lukemiskulttuuria ja monipuolista lukutaitoa, mahdollisuuksia elinikäiseen oppimiseen ja osaamisen kehittämiseen sekä aktiivista kansalaisuutta, demokratiaa ja sananvapautta. Tavoitteen toteuttamisessa lähtökohtina ovat yhteisöllisyys, moniarvoisuus ja kulttuurinen moninaisuus.
- **Arkistolaissa** (831/1994) säädetään mm. arkistonmuodostajien arkistotoimen järjestämisestä, jonka tarkoituksena on säilyttää menneisyydessä

syntynyt ja nykyhetkellä syntyvä asiakirjojen ja muiden tallenteiden muodossa oleva kansallinen kulttuuriperintö sekä pitää sitä käytettävissä yhteiskunnassa esiintyvän monimuotoisen tiedon tarpeen tyydyttämiseksi.

- **Kulttuuriaineistojen tallettamista ja säilyttämistä koskevan lain** (1433/2007) tarkoituksena on Suomessa yleisön saataville saatettujen painotuotteiden ja tallenteiden, verkkoaineistojen, radio- ja televisio-ohjelmistojen, elokuvien ja tallenteiden säilyttäminen tuleville sukupolville ja saattaminen tutkijoiden ja muiden tarvitsijoiden käyttöön.
- **Muinaismuistolailla** (295/1963) suojellaan kaikkia kiinteitä muinaisjäännöksiä rauhoitettuina muistoina Suomen aikaisemmasta asutuksesta ja historiasta. Lakia uudistetaan parhaillaan.
- **Maankäyttö- ja rakennuslaki** (132/1999) sääntelee alueiden käyttöä ja rakentamista. Laissa on säännöksiä myös kulttuuriympäristön vaalimiseksi liittyen mm. valtakunnallisiin alueidenkäyttötavoitteisiin, kaavoitukseen ja rakentamiseen. Lakia uudistetaan parhaillaan.
- **Lakia rakennusperinnön suojelemisesta** (498/2010) sovelletaan pääsääntöisesti asemakaava-alueen ulkopuolella sijaitsevan rakennusperinnön suojelemiseen, ellei muuta säädetä.
- **Kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta annetussa laissa** (933/2016) säädetään taiteellisten, historiallisten ja arkeologisten kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta kansalliseen kulttuuriperintöön kuuluvien kansallisaarteiden suojelemiseksi.
- **Laittomasti vietyjen kulttuuriesineiden palauttamista** sääntelee Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/60/EU jäsenvaltion alueelta laittomasti vietyjen kulttuuriesineiden palauttamisesta ja asetuksen (EU) N:o 1024/2012 muuttamisesta (uudelleenlaadittu). Direktiivi on Suomessa pantu täytäntöön Euroopan unionin jäsenvaltion alueelta laittomasti vietyjen kulttuuriesineiden palauttamisesta annetulla lailla (1292/2015).

Lisäksi muun muassa kirkkolaki (1054/1993), laki ortodoksisesta kirkosta (985/2006), kielilaki (423/2003), yliopistolaki (558/2009), erämaalaki (62/1991), luonnonsuojelulaki (1096/1996), kaivoslaki (621/2011) ja vesilaki (587/2011) liittyvät kulttuuriperintöön.

Liite 3. Luettelo Euroopan neuvoston ja YK:n keskeisistä kulttuuriperintösopimuksista ja -toimista

- **Euroopan rakennustaiteellisen perinnön suojelua koskeva yleissopimus** (SopS 10/1992, niin sanottu Granadan sopimus, 1985) velvoittaa jäsenmaat aktiiviseen, tavoitteelliseen rakennusperinnön suojeluun. Tämä tarkoittaa mm. suojeltavien kohteiden tunnistamista, turvaamista ja luettelointia.
- **Eurooppalaisen yleissopimuksen arkeologisen perinnön suojelusta** (SopS 26/1995, niin sanottu Vallettan sopimus, 1992) tarkoituksena on suojella arkeologista kulttuuriperintöä Euroopan maiden yhteisen muistin lähteenä sekä historiallisen ja tieteellisen tutkimuksen aineistona.
- **Eurooppalainen yleissopimus audiovisuaalisen perinnön suojelemiseksi** (ETS 183, 2001) ohjaa sen vahvistaneita maita audiovisuaalisen perinnön säilyttämiseen ja sen säilyvyydestä huolehtimiseen. Sopimuksen liitteenä on pöytäkirja televisiotuotannon suojelusta (ETS 184). Suomi ei ole ratifioinut sopimusta.
- **Euroopan neuvoston maisemayleissopimuksen** (SopS 38/2021, niin sanottu Firenzen sopimus, 2000) tavoitteena on maiseman suojelun, hoidon ja suunnittelun edistäminen sekä eurooppalaisen yhteistyön järjestäminen maisemaa koskevissa asioissa. Sopimuksen mukaan maisema vaikuttaa paikalliskulttuurin muodostumiseen ja on olennainen osa Euroopan luonnon- ja kulttuuriperintöä.
- **Euroopan neuvoston puiteyleissopimus kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä** (SopS 50/2018, niin sanottu Faron puiteyleissopimus) korostaa kulttuuriperinnön monimuotoisuutta ja merkitystä kestäväen taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen voimavarana.
- Euroopan neuvosto avasi vuonna 2017 allekirjoituksille **kulttuuriomaisuuteen kohdistuvia rikoksia koskevan yleissopimuksen**. Edellisen, niin sanotun Delfoin sopimuksen vuodelta 1985 ratifioi vain kolme maata, eikä se ole astunut voimaan.
- **Euroopan neuvoston kulttuurireittejä koskeva laajennettu osittaissopimus** pyrkii reittitoiminnalla muun muassa lisäämään tietoisuutta eurooppalaisista arvoista ja monimuotoisesta kulttuuriperinnöstä, vahvistamaan kulttuurien välistä vuoropuhelua sekä kehittämään kestävää kehitystä edistävää kulttuurimatkailua. Suomi on ollut osittaissopimuksen jäsen vuodesta 2018 lähtien.

- **Unescon yleissopimuksen maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisesta** (SopS 19/1987, ns. maailmanperintösopimus, 1972) tavoitteena on kansojen välisen yhteistyön avulla tunnistaa ja turvata maailman keskeisten luonto- ja kulttuuriperintökohteiden arvot ja niiden säilyminen tuleville sukupolville.
- **Aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta tehdyn Unescon yleissopimuksen** (SopS 47/2013, 2003) tavoitteena on edistää elävän aineettoman kulttuuriperinnön vaalimista sekä lisätä tietoisuutta aineettoman kulttuuriperinnön merkityksestä. Sopimus painottaa perinteen välittämistä, kulttuurista moninaisuutta sekä ihmisten osallisuutta kulttuuriperintöön.
- **Unescon yleissopimus ja pöytäkirja kulttuuriomaisuuden suojelemisesta aseellisen selkkauksen sattuessa** (SopS 152/2004, niin sanottu Haagin sopimus 1954) ja sopimuksen toinen pöytäkirja (SopS 152/2014, 1999). Sopimus pyrkii siihen, että aseellisen konfliktin aikana sotivat osapuolet pidättäytyvät hyökkäyksistä kulttuuriomaisuutta kohtaan sekä samalla rauhoittavat kulttuuriomaisuudeksi katsotut kohteet sellaiselta omalta sotilaalliselta toiminnalta, joka vaurioittaisi kohteita tai oikeuttaisi vastapuolen vihamieliset teot. Siksi sopimus edellyttää, että sopimusosapuolet varautuvat jo rauhan aikana kulttuuriomaisuuden suojeluun sekä tekevät sopimuksen sisältöä tunnetuksi kansalaistensa ja asevoimiensa parissa. Haagin sopimuksen toisen pöytäkirjan sisältämät keskeiset uudistukset liittyvät koko ihmiskunnalle erityisen merkittävän kulttuuriomaisuuden ottamiseen tehostetun suojelun piiriin aseellisen selkkauksen sattuessa.
- **Vedenalaisen kulttuuriperinnön suojelemisesta tehdyn Unescon yleissopimuksen** (2001) tavoitteena on vahvistaa vedenalaisen kulttuuriperinnön suojelua sekä jäsenmaiden yhteistyötä sen edistämisessä. Yleissopimusta ei ole saatettu Suomessa voimaan.
- **Unescon yleissopimuksessa kulttuuriesineiden luvattoman tuonnin, viennin ja omistusoikeuden siirron kieltämiseksi ja ehkäisemiseksi** (SopS 92/1999, 1970) todetaan, että kulttuuriomaisuus on yksi sivistyksen ja kansallisen kulttuurin perustekijä, jonka todellinen arvo on ymmärrettävissä vain sellaisessa yhteydessä, jossa sen alkuperästä, historiasta ja perinteellisestä ympäristöstä tiedetään mahdollisimman paljon. Tämän vuoksi sopimuksen allekirjoittaneilla valtioilla on velvollisuus suojella alueellaan olevaa kulttuuriomaisuutta varkauksilta ja luvattomalta vienniltä.
- **Unidroit'n yleissopimus varastetuista tai laittomasti maasta viedyistä kulttuuriesineistä** (SopS 94/1999, 1995) sisältää yksityiskohtaiset määräykset varastettujen ja laittomasti maasta vietyjen kulttuuriesineiden palauttamisesta täydentäen Unescon yleissopimusta niiltä osin kuin sitä on Suomessakin pidetty puutteellisenä.

- **Kulttuuri-ilmaisujen moninaisuuden suojelemista ja edistämistä koskevan Unescon yleissopimuksen** (SopS 17/2007, 2005) tavoitteena on edistää rajat ylittävää kulttuurituotteiden ja -palveluiden sekä henkilöiden vapaata ja monipuolista liikkuvuutta. Johtavina periaatteina ovat ihmisoikeudet, perusvapaudet ja valtioiden suvereniteetti.
- **Yhdistyneiden kansakuntien julistus alkuperäiskansojen oikeuksista** suojelee ja edistää alkuperäiskansojen ja niihin kuuluvien yksilöiden oikeuksia. Suomi on allekirjoittanut julistuksen.
- Unesco ylläpitää **Maailman muisti -ohjelmaa**, jonka tavoitteena on helpottaa ihmiskunnan arkisto- ja kirjastoperinnön suojelua ja saavutettavuutta sekä lisätä tietoisuutta arkisto- ja kirjastoperinnön olemassaolosta ja merkityksestä.
- **Unescon Geopark-verkosto** koostuu ainutlaatuisista geologisista kohteista eli niin sanotuista geopuistoista. Verkosto jakaa kokemuksia ja parhaita käytäntöjä luonnontieteiden opetuksesta, geologisen perinnön suojelusta, geoturismista ja kestävästä kehityksestä.

Liite 4. Euroopan unionin kulttuuriperintöä koskevia asiakirjoja

- Komission suositus yhteisestä eurooppalaisesta kulttuuriperinnön data-avaruudesta (EU/2021/1970)
- Komission suositus kulttuuriaineiston digitoinnista ja sähköisestä saatavuudesta sekä digitaalisesta säilyttämisestä (2011/711/EU)
- Euroopan parlamentin ja neuvoston suositus elokuvaperinnöstä ja siihen liittyvän teollisen toiminnan kilpailukyvystä (2005/865/EY)
- Neuvoston suositus ensisijaisista toimista arkistoinnin alan yhteistyön lisäämiseksi Euroopassa (2005/835/EY)

Liite 5. Pohjoismaiden kulttuuriministerien julkilausumia

- Taide ja kulttuuri kestävän kehityksen vauhdittajina (3.11.2021)
- Pohjoismaiden kulttuuriministerien julkilausuma kulttuuriperinnöstä maailman turvallisen ja rauhanomaisen kehityksen edellytyksenä sekä kulttuuriesineiden laittoman kaupan torjunnan tärkeydestä (30.11.2019)
- Declaration by the Nordic Ministers of Culture on Promoting Diversity of Cultural Expressions and Artistic Freedom in a Digital Age (2.5.2018)
- Irakin ja Syyrian kulttuuriperinnön tuhoaminen – pohjoismainen aloite kulttuuriesineiden laittoman kaupan estämiseksi (12.5.2015)

Liite 6. Kulttuuriperintöä koskevat strategiset linjaukset

Vuonna 2014 valmistui kulttuuriympäristöstrategia, joka linjasi ensimmäistä kertaa kulttuuriympäristöalan toimintaa valtakunnallisesti. Strategian tavoitteena oli lisätä ymmärrystä kulttuuriympäristön tuomia mahdollisuuksia kohtaan, edistää kulttuuriympäristön hyvää hoitoa osana kestävästä kehityksestä sekä korostaa kansalaistoiminnan merkitystä. Strategiakauden päättyessä 2020 tehdyn arvioinnin mukaan kulttuuriympäristön merkitys ja arvostus olivat kasvaneet strategian avulla. Strategian katsottiin tukeneen kestävästä kehityksestä ja sitä, että laadukasta kulttuuriympäristötietoa on tarjolla.

Suomen ensimmäinen maailmanperintöstrategia on hyväksytty vuosille 2015–2025. Strategian vision mukaan Suomi on vastuullinen maailmanperintövaikuttaja, jonka maailmanperintökohteet toimivat suojelun, ylläpidon ja esittelyn mallina muille. Elinvoimaiset ympäristöt ovat yhteistä maailmanperintöä tuleville sukupolville.

Vuonna 2018 valmistuneessa museopoliittisessa ohjelmassa linjataan museoalan keskeiset menestystekijät vuoteen 2030. Ohjelman mukaan museoilla on tärkeä tehtävä kulttuurisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestävässä yhteiskunnan rakentamisessa ja hyvinvoinnin edistämisessä. Ohjelman tavoitteena on nostaa esiin museot asiantuntijoina, kumppaneina ja mahdollistajina.

Arkkitehtuuripoliittinen ohjelma on hyväksytty vuosille 2022–2035. Ohjelma korostaa rakennetun ympäristön merkitystä jokaisen arjessa, missä myös ympäristön kulttuuriperintöarvoilla on tärkeä rooli osana kestävien elinympäristöjen kehittämistä. Kestävyystavoitteiden saavuttamisessa kasvatus ja koulutus sekä tieto ja viestintä ovat olennaisia. Ohjelma ohjaa kohti kestävästä ja hiilineutraalia rakentamista ja korostaa arkkitehtuurin merkitystä elinvoiman sekä kansainvälisen vetovoiman lähteenä.

Lisäksi kulttuuriperintö on keskeisessä roolissa muun muassa kulttuurimatkailun kansallisen kehittämisen tiekartassa, sekä vuoteen 2024 ulottuvassa Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kulttuuriperintöstrategiassa. Valtioneuvoston periaatepäätöksessä valtion kiinteistöstrategiaksi 2030 on linjauksia valtion kiinteistöhaltijoiden hallinnassa olevaan kulttuuriomaisuuden hoitoon liittyen. Kansallinen luonnon virkistyskäytön strategia 2030 tunnistaa myös kulttuuriperinnön. Vuonna 2021 valmistuneen kansalliskielistrategian tavoitteena on turvata, että Suomessa on jatkossakin kaksi elävää kansalliskieltä.

Liite 7. Eurooppalainen, pohjoismainen ja kansainvälinen kulttuuriperintöpolitiikka

Euroopan unioni

Euroopan unioni kunnioittaa kulttuuriensa ja kieltensä rikkautta ja monimuotoisuutta sekä huolehtii Euroopan unionin kulttuuriperinnön vaalimisesta ja kehittämisestä. Lainsäädäntövalta kulttuurin ja kulttuuriperintöön liittyvissä asioissa on kuitenkin jäsenmailla. Poikkeuksen muodostavat kulttuuriperinnön maastavientiin liittyvät asiat, jotka liittyvät tavaroiden vapaan liikkuvuuden rajoittamiseen.

Euroopan unionilla on useita kulttuuriperintöön liittyviä toimia ja aloitteita. Strategista suuntaa kulttuuriperintöalan yhteistyölle näyttävät Euroopan uusi kulttuuriohjelma vuodelta 2018, jota myös kulttuuriperintöstrategia toteuttaa. Neuvoston työsuunnitelmassa vuosille 2019–2024 määritellään lähivuosien keskeiset toimet ja tavoitteet kulttuurin alalla. EU:n kulttuuriperintöön liittyviä toimia kokoa yhteen kulttuuriperintöä koskeva eurooppalainen toimintakehys, joka sisältää osallisuuteen, kestävyyteen, uhanalaisen kulttuuriperinnön suojeluun, osaamiseen, tutkimukseen ja innovaatiokapasiteettiin sekä kansainväliin kumppanuuksiin liittyviä toimia.

Euroopan unionin neuvosto on viime vuosina antanut useita kulttuuriperintöä koskevia päätelmiä. Päätelmissä on käsitelty muun muassa kulttuuriperintöalan riskienhallintaa, kulttuuriperinnön valtavirtaistamista, digitaalisen kulttuuriperinnön saatavuutta ja kulttuuriperinnön osallistavaa hallinnointia. Komission suosituksissa on otettu kantaa muun muassa kulttuuriperinnön digitointiin ja sen edistämiseen. Kulttuuriperintöön liittyviä toimenpide-ehdotuksia sisältyy myös EU:n avoimen koordinaatiomenetelmän (Open Method of Coordination) työryhmien tuottamiin raportteihin.

Kulttuuriperinnön merkitystä tekevät näkyväksi esimerkiksi eri puolella Eurooppaa sijaitseville kohteille myönnetty Euroopan kulttuuriperintötunnus, johon Suomi liittyi vuonna 2018. Euroopan yhteinen digitaalinen kirjasto Europeana kokoa yhteen eurooppalaisten kirjastojen, arkistojen ja museoiden aineistoja sekä edistää niiden saatavuutta ja käyttöä.

Euroopan neuvosto

Euroopan neuvosto on 47 jäsenvaltion hallitusten välinen järjestö, jonka tehtävä on ihmisoikeuksien, demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen edistäminen. Tässä kulttuuri nähdään keskeisenä työkaluna. Koulutuksen ja kulttuurin avulla rakennetaan yhdenvertaisuutta sekä luodaan ja lujitetaan yhteiskunnallisia rajoja ylittäviä yhteistyörakenteita.

Kulttuuriperintöön liittyvien yleissopimusten lisäksi Euroopan neuvostossa on hyväksytty vuonna 2017 Eurooppalainen kulttuuriperintöstrategia (Strategia21). Strategiassa on kolme päänäkökulmaa: sosiaalinen näkökulma, alueellinen ja taloudellinen kehitys sekä tieto ja kasvatus. Kukin maa voi hyödyntää ja toimeenpanna strategiaa valitsemallaan tavalla. Strategia tarjoaa suuntaviivojen ohella hyviä esimerkkejä eri puolilta Eurooppaa.

Euroopan neuvoston ja Euroopan unionin yhteinen ohjelma Euroopan kulttuuriympäristöpäivät (European Heritage Days) tarjoaa vuosittain miljoonille ihmisille mahdollisuuden tutustua eurooppalaiseen kulttuuriperintöön.

Euroopan neuvoston kulttuurireittitoiminta on todettu toimivaksi muodoksi neuvoston yhteisten arvojen ja tavoitteiden toteuttajana. Kulttuurireittien avulla kansalaiset voivat oppia syvemmin arvostamaan historiaansa ja kulttuuriperintöään.

Pohjoismaat

Ruotsin hallituksen esitys kulttuuriperintöpolitiikasta on vuodelta 2016. Kulttuuriperinnön keskeisiä arvoja ovat muisti, osaaminen ja sivistys; identiteettien ja yhteisöjen luominen sekä kestävä yhteiskunnan rakentaminen. Nämä arvot tulisi sisällyttää koko yhteiskunnan osaksi. Arvojen toteutuminen edellyttää, että kulttuuriperintö nähdään kaikkien yhteisenä asiana; julkinen keskustelu kulttuuriperinnöstä on laajempaa ja syvempää, sekä edistetään yhteiskehittämistä ja sitoutumista kulttuuriperintöön.

Norjassa ei ole viime vuosina tarkasteltu kulttuuriperintöä kokonaisuutena. Vuonna 2021 hallitus esitteli raportin, joka linjaa museopolitiikkaa Norjassa vuoteen 2050. Raportissa korostetaan museoiden roolia osana demokratiaa ja sananvapautta. Kulttuuriympäristöpolitiikkaa koskeva linjaus on vuodelta 2020. Jokaisella tulee olla mahdollisuus olla mukana ja ottaa vastuu kulttuuriympäristöstä. Kulttuuriympäristö edistää kestävä kehitystä. Kulttuuriympäristön monimuotoisuudesta huolehditaan tiedon, kokemuksen ja käytön perustana. Kansallisen kirjastostrategian 2020–2023 mukaan kirjastot ovat demokratian taloja.

Islannin ensimmäinen kansallinen kulttuuripoliittinen ohjelma vuodelta 2013 tarkastelee taidetta ja kulttuuriperintöä yhdessä. Kansallisen kulttuuripoliitiikan kulmakivinä ovat: luova työ ja osallistuminen kulttuurielämään; taiteen ja kulttuuriperinnön helppo saataavuus; hallinnon ja kulttuurin alalla toimivien yhteisöjen ja yksilöiden välinen yhteistyö; lasten ja nuorten osallistuminen kulttuurielämään.

Pohjoismaisen saamelaisopimuksen voimaansaattamisen edistäminen jatkuu.

Yhdistyneet kansakunnat

Kulttuuriperinnön kannalta keskeiset YK:n erityis- ja alajärjestöt ovat kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö Unesco sekä Maailman henkisen omaisuuden järjestö WIPO.

YK:n alaisena erityisjärjestönä Unescon ydintehtävänä on ylläpitää rauhaa ja turvallisuutta sekä edistää ihmisoikeuksien ja kestävän kehityksen toteutumista koulutuksen, tieteen, kulttuurin ja viestinnän kautta. Kulttuurin osalta Unescon tavoitteena on maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön sekä aineettoman kulttuuriperinnön suojelu sekä kulttuurisen moninaisuuden, luovien alojen ja kulttuurienvälisen vuoropuhelun edistäminen. Suomi panee toimeen aktiivisesti Unescon sopimuksia, suosituksia ja julistuksia, joihin se on sitoutunut.

Maailman henkisen omaisuuden järjestö WIPO koordinoi valtioiden välistä yhteistyötä kansainvälisen henkisen omaisuuden järjestelmän edistämisessä. Henkisellä omaisuudella suojataan ihmisen luovuutta, keksintöjä ja taidetta. Tärkeimmät pääalueet ovat teollisoikeudet, tekijänoikeudet ja niitä lähellä olevat oikeudet.

OPETUS- JA
KULTTUURIMINISTERIÖ

Meritullinkatu 10
PL 29, 00023 Valtioneuvosto
p. 0295 16001
okm.fi

ISSN 1799-0351 PDF
ISBN 978-952-263-795-6 PDF